

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

MAĢISTRA DARBS

RĪGA 2023

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SASTATĀMĀS VALODNIECĪBAS UN TULKOŠANAS NODAĻA

**MĪKSTINĀŠANA KĀ TULKA LOJALITĀTES
PĀRKĀPŠANA**

HEDGING AS A BREACH OF INTERPRETER'S LOYALTY

MAGISTRA DARBS

Raimonds Iesalnieks

Stud. apl .Nr. ri17008

Darba zinātniskā vadītāja Dr. paed. Ilze Norvele

RĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Pētījuma mērķis ir izpētīt tulkojuma mīkstināšanas ietekmi uz tulka lojalitāti. Tulkam ir svarīgi runātāja teikto atveidot pareizi un ievērot lojalitāti pret oriģinālu, un viņš nedrīkst falsificēt avotteksta idejas. Tomēr dažreiz diskusijās iekarsuši oponenti tīši vai netīši izsakās tieši, asi, pārprotami vai pat aizvainojoši. Tāpēc tulkojumā tiek izmantota mīkstināšana (*hedging*), kas sevī ietver zināmu manipulāciju gan ar runātāju, gan klausītāju. Mīkstināšana ir vietā gadījumos, kad runātājs nevēlas tīši aizvainot klausītāju, bet gadījumos, kad runātājs runā tīši asi un aizvainojoši mīkstināšana nonāk pretrunā ar lojalitātes principu.

Pētījuma teorētiskajā daļā iekļauts tulka lojalitātes, tulkojuma mīkstināšanas un to saistības teorētiskais pētījums. Praktiskajā daļā analizēti piemēri no Eiropas Parlamenta debašu sinhronajiem tulkojumiem. Pētījuma rezultāti liecina, ka praksē gadījumi, kad mīkstināšana pārkāpj tulka lojalitāti, nav bieži, tomēr tādi pastāv.

Atslēgvārdi: tulka lojalitāte, mīkstināšana, pārkāpšana, sinhronais tulkojums, Eiropas Parlamenta debates.

ABSTRACT

The purpose of the thesis is to research how hedging impacts interpreter's loyalty. It is important for the interpreter to correctly render what the speaker has said and to maintain loyalty to the original, as well as not to falsify the idea of the source text. However, sometimes in discussion speakers intentionally or unintentionally speak in a manner that is too direct, blunt, misunderstandable or even insulting. That is why, when interpreting, hedging is used, which in itself contains a certain degree of manipulation with both the speaker and the listener. Hedging is used correctly in instances when the speaker did not intend to insult the listener, but is misused and comes into conflict with interpreter's loyalty when the speaker is intentionally trying to be direct and insulting.

The theoretical part of the thesis includes an overview of research on hedging, interpreter's loyalty and correlation between them. The data analysis part contains examples from simultaneous interpretation of EU Plenary sessions. The results of the analysis suggest that cases when hedging breaches interpreter's loyalty are rare, however, they still occur.

Keywords: interpreter's loyalty, hedging, breaching, simultaneous interpreting, EU Plenary debates.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	3
ABSTRACT	4
IEVADS	6
1. TULKOŠANA UN TĀS PRINCIPI	9
1.1. Tulkojuma kvalitāte	11
1.2. Tulka profesionālā ētika.....	14
2. TULKA LOJALITĀTE.....	18
2.1. Nordas tulka lojalitātes definīcija	19
2.2. Citi viedokļi par tulka lojalitāti	24
3. MĪKSTINĀŠANA TULKOŠANĀ	28
3.1. Cilvēciskais faktors saziņā.....	28
3.2. Mīkstināšanas (<i>hedging</i>) definīcija un stratēģijas tulkošanā	30
4. VEIDI KĀ MĪKSTINĀŠANA VAR PĀRKĀPT TULKA LOJALITĀTI	35
4.1. Runātāja nodoma pārprašana	35
4.2. Tulka neobjektivitāte	38
5. MĪKSTINĀŠANA EIROPAS PARLAMENTA RUNĀS	41
5.1. Kvalitatīvā analīze	41
5.2. Kvalitatīvās analīzes rezultāti	56
NOSLĒGUMS.....	59
TĒZES	61
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	63

IEVADS

Maģistra darba nosaukums ir “Mīkstināšana kā tulka lojalitātes pārkāpšana”. Neeksistē viena valoda, ko saprastu visi, tāpēc tulkošanu var uzskatīt par tiltu starpkultūru sapratnei. Tulkošana ir veids, kā nojaukt barjeras starp atšķirīgām valodām, tautām un kultūrām, veids, kā iziet ārpus savas valodas un kultūras robežām.

Mutvārdu tulkošana ir tulkošanas specifiska forma. Tā ir “cieši saistīta ar skaidrošanu, proti, interpretāciju (latīņu *interpret* – “nozīmes skaidrotājs”; latviešu “zīmju gudrais tulks”). No citiem tulkošanas paveidiem to visbūtiskāk šķir tiešums, neatliekamība, tūlītējamība (*immediacy*)” (Veisbergs, 2016: 8). Mutvārdu tulkošana notiek šeit un tagad, un interpretācija atšķirīgu kultūru un tradīciju dēļ var radīt informācijas pazušanu tulkojumā.

Tulkošana “nenozīmē tikai to, ka vienas valodas vārdi tiek aizstāti ar citas valodas vārdiem – tas ir komunikācijas process, kura laikā tulkotājam būtu jāizpilda autora, pasūtītāja un lasītāja vēlmes” (Zauberga, 2016: 4). Tāpēc tulkam ir svarīgi runātāja teikto atveidot pareizi un ievērot lojalitāti pret oriģinālu, un viņš nedrīkst falsificēt avotteksta idejas. Tomēr dažreiz diskusijās iekarsuši oponenti tīši vai netīši izsakās tieši, asi, pārprotami vai pat aizvainojoši. Tāpēc tulkojumā tiek izmantota mīkstināšana (*hedging*), kas sevī ietver zināmu manipulāciju gan ar runātāju, gan klausītāju. Mīkstināšana ir vietā gadījumos, kad runātājs nevēlas tīši aizvainot klausītāju, bet gadījumos, kad runātājs runā tīši asi un aizvainojoši mīkstināšana nonāk pretrunā ar lojalitātes principu.

Maģistra darba aktualitāte. Maģistra darbā pētītais temats ir aktuāls, jo mūsdienās mainās vēsturiskās publiskās runas tradīcijas, valoda ir kļuvusi brīvāka, neoficiālāka, arī vaļīgāka. Dažos gadījumos tiek lietoti par rupji vārdi vai izteicieni, piemēram, saistībā ar Krievijas militāro uzbrukumu Ukrainai bieži tika tieši vai mīkstināti citēta Čūsku salas aizstāvju atbilde no Krievijas karakuģa izskanējušajai prasībai padoties (Tiešsaistes resurss 1). Dažādi neglaimojoši epitēti tiek veltīti arī Krievijas prezidentam Putinam. Arī diskusijās par citiem tematiem runātāji kritiku izsaka tieši un asi. Tāpēc tulkojot runas un diskusijas tulkam nekavējoties jāpieņem lēmumus vai un cik lielā mērā mīkstināt runātāja teikto, lai nenonāktu pretrunā ar lojalitātes principu.

Maģistra darba novitāte. Gan tulka lojalitāte, gan mīkstināšana tulkojumā ir pētīti un skaidroti daudzu zinātnieku darbos. Tulka lojalitāti pētījusi un aprakstījuši Kristiāna Norda (*Christiane Nord*), Endrū Čēstermens (*Andrew Peter Clement Chesterman*) un citi. Tulkojuma mīkstināšanu pētījuši un aprakstījuši Elena Prinsa (*Ellen Prince*), Džons Skeltons (*John Skelton*), Fransuāza Salagere-Meijere (*Françoise Salager-Meyer*) un citi autori. Tulka lojalitāte un tulkojuma mīkstināšana ir minēta arī latviešu autoru Andreja Veisberga un Ievas Zaubergas

darbos, kuros ir norādīts, ka mīkstināšana var ietekmēt tulka lojalitāti. Tomēr nav veikts dziļāks pētījums, kā tieši, kādos gadījumos un kādā mērā, pielietojot mīkstināšanu tulka lojalitāte tiek pārkāpta.

Maģistra darba mērķis. Maģistra darba mērķis ir izpētīt tulkojuma mīkstināšanas ietekmi uz tulka lojalitāti.

Lai sasniegtu mērķi, autors izvirza šādus **darba uzdevumus**:

1. Izpētīt zinātnisko literatūru par tulkošanu un tās galvenajiem principiem.
2. Izpētīt zinātnisko literatūru par tulka lojalitātes jēdzienu.
3. Izpētīt zinātnisko literatūru par tulkojuma mīkstināšanas jēdzienu un stratēģijas.
4. Izpētīt zinātnisko literatūru par tulka lojalitātes pārkāpšanu tulkojuma mīkstināšanas gadījumos.
5. Analizēt tulkojuma mīkstināšanas gadījumus, veicot tulkojumu no angļu, vācu un franču valodas latviešu valodā.

Maģistra darba hipotēze. Tulkojuma mīkstināšana var pārkāpt tulka lojalitāti.

Pētījuma metodes:

- 1) salīdzinošā metode attiecībā uz tulka lojalitātes un tulkojuma mīkstināšanas definīciju un mērķu saturu, būtības un izpausmju noskaidrošanu;
- 2) analīzes metode tulkojuma mīkstināšanas gadījumu elementu izpētei, lai katru no šiem elementiem izzinātu atsevišķi kā sadalītā veselā daļu;
- 3) sintēzes metode analīzes rezultātā iegūtās informācijas apvienošanai;
- 4) aprakstošā jeb monogrāfiskā metode;
- 5) induktīvā metode secinājumu izdarīšanai saistībā ar no atsevišķiem elementiem izrietošajām kopējām tendencēm mīkstināšanas ietekmē uz tulka lojalitāti interpretāciju;
- 6) deduktīvā metode, lai no gūtajām teorētiskajām atziņām spriestu par mīkstināšanas ietekmes uz tulka lojalitāti atsevišķiem aspektiem.

Darba teorētiskais pamatojums. Maģistra darbā veiktajā teorētiskajā pētījumā par mīkstināšanu kā tulka lojalitātes pārkāpšanu atsevišķi pētīti tulka lojalitātes un tulkojuma mīkstināšanas jēdzieni. Tulka lojalitātes izpētē autors izmantoja Kristiānas Nordas (*Christiane Nord*) rakstus “Scopos, Loyalty and Translational Conventions” un “Function plus Loyalty: Ethics in Professional Translation”, kuros sniegta tulka lojalitātes definīcija un padziļināts skaidrojums par saziņas konvencijām. Endrū Čestermana (*Andrew Peter Clement Chesterman*) darbā “Tulkošanas mēmi. Ideju izplatīšanās tulkošanas teorijā. Papildinātais izdevums.” Autors

guva informāciju jautājumos par tulkošanas ētiku, lojalitātes būtību un atbildes normu formulējumu. Tulkojuma mīkstināšanas izpētē autors izmantoja Tatjanas Gribanovas (*Татьяна Гриванова*) un Tamāras Gaidukovas (*Тамара Гайдукова*) raksts “Hedging in different types of discourse”, kurā atspoguļotas vadošās mīkstināšanas jēdziena, iedalījuma un funkciju izpētes teorijas. Dženiferas Koeitsas (*Jennifer Coates*) grāmatā “Women Talk: Conversation Between Women Friends” autors guva priekšstatu par mīkstināšanas izmantošanu, lai saudzētu klausītāju jūtas un “saglabātu seju”. Par veidiem kā mīkstināšana var pārkāpt tulka lojalitāti autors informāciju guva galvenokārt Andreja Veisberga grāmatā “Konferenču tulkošana. 3., papildinātais izdevums”.

Pētījuma bāze. Lai atrastu pieejamās Eiropas Parlamenta debates analīzes veikšanai, darba autors izmantoja Eiropas Parlamenta oficiālās mājas lapas *Multimedia Centre European Parliament* tiešsaistes straumēšanas sadaļu. Pētījumam izvēlētas debates nejaušā secībā no laika posmā no 2010. gada. Kopā analizētas dažādu runātāju debates par dažādām tēmām, kuri sava ziņojuma paušanai izmanto angļu, vācu vai franču valodu, un šīs uzstāšanās laikā ir pieejams sinhronais tulkojums latviešu valodā, kuru ir veikuši dažādi tulki.

Darba struktūra. Darbs sastāv no ievada, piecām daļām, kas sīkāk iedalās nodaļās, un secinājumiem. Pirmajā daļā pētīti tulkošanas galvenie principi – tulkojuma kvalitātes un tulka profesionālā ētika. Otrajā daļā tiek pētīts tulka lojalitātes jēdziens un tā definīcijas. Trešajā daļā pētīts tulkojuma mīkstināšanas jēdziens un mīkstināšanas stratēģijas tulkojumā. Ceturtajā daļā pētīta tulka lojalitātes pārkāpšana mīkstināšanas gadījumos. Piektajā daļā analizēti konkrēti tulkojuma mīkstināšanas piemēri un to ietekme uz tulka lojalitāti. Nobeigumā apkopoti darba gaitā izdarītie secinājumi.

1. TULKOŠANA UN TĀS PRINCIPI

Lai sasniegtu darba mērķi, vispirms ir nepieciešams definēt svarīgākos jēdzienus. Tādēļ vispirms ir nepieciešams īsi aplūkot tulkošanu kā darbību.

Tiek uzskatīts ka valodas izcēlās pirms apmēram 150 000 gadiem (McWhorter, 2020) kas sakrīt ar to laiku kad mūsu sugā *Homo sapiens* sāka attīstīties abstraktā domāšana (Wilford, 2002). Kopš tā laika ir radušās, attīstījušās un izmirušas nenosakāma skaita valodas no daudzām un dažādām valodu ģimenēm, kā arī izolētas valodas, kuru radniecība ar citām joprojām paliek mīkla. Kā mūsdienās, tā arī pagātnē, viena otrai blakām ir dzīvojušas cilvēku grupas, kuras katra runā savā valodā. Bet tas nav apturējis šo cilvēku grupu mijiedarbību vienai ar otru. Starp tām notiek kontakti, konflikti, tirdzniecība, sadarbšanās, savienību veidošana, laulību veidošanās, zināšanu apmaiņa un daudz kas cits. Lai to visu darītu, bija nepieciešams spēt sazināties savā starpā. Bija vajadzīgs kāds vidutājs, kurš pārvaldīja abu pušu valodas tādā līmenī, lai ar viņa palīdzību abas šīs grupas, kuru locekļi katrs, iespējams, nepārzināja otras grupas valodu, spētu veikt saziņu. Šādā veidā radās tulka profesija.

Tulkošanu uzskata par vienu no vissenākajām cilvēku aktivitātēm, kuru var datēt līdz pat pirmajiem kontaktiem starp dažādu valodu runātājiem. Tomēr, šīs aktivitātes gaistošās dabas dēļ, precīzi dati par tās pirmsākumiem nav saglabāti. Vissenākie pierakstītie dati ir no senās Ēģiptes ap 3000. gadu p.m.ē. Pastāv arī dati no Senās Grieķijas un Romas, kuri atsaucas uz tulkiem, kā arī no Ķīnas (7. gadsimts). Eiropā pastāv dati par tulkiem no 12. gadsimta Francijas. Konferenču tulkošana ir diezgan jauna kā fenomens un sākas 20. gadsimtā (Dukāte, 2009: 36 – 37).

Mutvārdu tulkošanu var definēt kā mutisko runas vai teksta nodošanas, no vienas valodas uz otru, procesu, kurš balstās uz dažādu nemainīguma nosacījumu hierarhijas, kura savukārt balstās uz to kāda tipa runa vai teksts tiek tulkots un kādā kontekstā notiek tulkošana, kā arī šī visa procesa rezultāts tik tālu cik šīs nodošanas procesa galaprodukts, no mērķa auditorijas viedokļa, tiek uzskatīts par tulkojumu (Dukāte, 2009: 36). Mutvārdu tulkošanu var definēt arī kā izpratni. Pārvarot plaisu starp valodām, tulks palīdz runātājiem padarīt viņu teikto saprotamu un palīdz klausītājiem apmierināt viņu vajadzību saprast, kas tiek teikts (Nolan, 2005: 2).

Kā visas profesijas, arī tulkošana savas pastāvēšanas laikā attīstījusies un pilnveidojusies. Tā ir tikusi pētīta, apcerēta un kritizēta. Pētnieki un paši tulki ir veltījuši laiku ne tikai tulkošanas teorētisko un praktisko aspektu izpētei, bet arī ar to saistītajiem ētiskajiem, psiholoģiskajiem un filozofiskajiem aspektiem. Tā rezultātā ir izveidojušās daudzas teorijas par

to, kā vajadzētu rīkoties profesionālajiem tulkiem un tulkotājiem. Līdz ar to ir radušies norādījumi par to, ko vajadzētu darīt: normas un principi.

Tulkošanas pētīšanā pastāv polisistēmas teorija. Tās būtība ir tāda, ka literārās sistēmas mēdz atrasties mainīgā stāvoklī, pastāvīgi mainot savu statusu un svārstoties starp atrašanos perifērijā vai centrālajā pozīcijā attiecībā uz savu savstarpējo mijiedarbību. Mijiedarbība starp literārajām sistēmām ir cieši saistīta ar spriedzi, kura rodas no tā kā dažādi literārie modeļi (piemēram, žanri un tradīcijas) mijiedarbojas viens ar otru, katrs pastāvīgi mēģinot iegūt centrālo pozīciju. Vienmēr pastāvēs kanonizētā forma un formas, kuras ir mazāk ietekmīgas. Polisistēmas teorijas ietvaros tulkošanas modeļu izmaiņas var skaidrot kā daudzu ietekmju rezultātu, tajā skaitā tulkotāju individuālo stilu, tulkošanas politiku, ideoloģiskos apsvērumus un politiskos lēmumus. Tulkošanas procesu galvenie virzītāji ir sociāli kulturālās normas un tekstuāli literārās konvencijas mērķa valodā un kultūrā kopā ar tādiem faktoriem kā: modelis kura ietvaros darbojas tulkotājs, pieņēmumi par to, kas skaitās atbilstošs un lēmumi, kuri ir pieņemti attiecībā uz gala produkta būtību. Tādējādi, polisistēmas ietvaros normas tiek definētas kā stratēģiski darbības plāni, kurus ļoti bieži izvēlas lietot tulkošanā, kā arī tiem deva priekšroku attiecībā pret citām opcijām kādā dotajā sociāli kulturālajā vai tekstuālo paražu sistēmā (Hatim, 2001: 67 – 70).

Neeksistē viens pareizs tulkojums: “Vienmēr ir vairāki veidi, kā iztulkot tekstu, un ir ļoti svarīgi, ka tulkotājs pilnībā apzinās izvērtējuma kritērijus, funkcijas un tulkošanas metodes, lai spētu konkrētas kultūras ietvaros radīt konkrētajai situācijai atbilstošu mērķtekstu.” (Zauberga, 2016: 5). Tulkotājam ir izvirzāmas trīs galvenās profesionālās normas:

- 1) atbilstības norma – tulkotājam būtu jārīkojas tā, lai tiktu pienācīgi izpildītas prasības par lojalitāti pret avotteksta autoru, tulkojuma pasūtītāju, pašu tulkotāju, potenciālo klausītāju loku un pārējām ar tulkojumu saistītajām personām;
- 2) komunikācijas norma – atbilstoši situācijai tulkotājam būtu jārīkojas tā, lai optimizētu komunikāciju starp visām ar tulkojumu saistītajām pusēm;
- 3) atbilstības norma: tulkotājam būtu jārīkojas tā, lai starp avottekstu un mērķatekstu tiktu radīta un saglabāta būtiskas līdzības piemērota atbilstība (Čestermens, 2019: 76 – 77).

Var secināt, ka nepietiek tikai ar vienas valodas vārdu aizstāšanu ar citas valodas vārdiem – tulkotājam ir vienlaikus jāizpilda autora, pasūtītāja un klausītāja vēlnes. Tulkojumam ir jāzaglabā visu oriģinālā teksta informatīvo un emocionālo spēku, sevišķi svarīgi tas ir mutvārdu tulkošanā, jo runātājs ar konkrēto tekstu vienmēr vēlas radīt klausītājos noteiktas emocijas. Tas nozīmē, ka tulkotājam ir jānodrošina tulkojuma kvalitāte un jāievēro tulka profesionālā ētika.

1.1. Tulkojuma kvalitāte

Kā katrs darbs, arī mutvārdu tulkošana jāveic kvalitatīvi. No tulkojuma kvalitātes atkarīgs ne tikai profesijas prestižs, bet arī tās pastāvēšanas jēga.

Tulkojuma kvalitāte ir sarežģīts jēdziens, ko ir grūti definēt. Jēdziens “kvalitāte” vispārīgi tiek skaidrots kā “ derīguma, vērtības atbilstība kādiem nosacījumiem, normām” (Tiešsaistes resurss 2). Var secināt, ka tulkojuma kvalitāte attiecīgi ir tulkojuma derīguma atbilstība autora, pasūtītāja un klausītāja vēlmēm. Tulkojuma kvalitātes vērtējums ir subjektīvs lielums, jo tulkojuma kvalitāti no sava skatu punkta vērtē autors, pasūtītājs un klausītājs, kuriem, iespējams, ir katram savas atšķirīgas intereses: “Runātājam ir svarīgi, lai tulks precīzi un patiesi nodotu tālāk viņa vēsti, bet klausītājam galvenais, lai tas varētu skaidri saprast, kas tiek teikts (jo īsts klausītājs nemaz nevar zināt, kas ir teikts oriģinālā un var spriest tikai par to, ko dzird)” (Veisbergs, 2016: 24).

Tulkojuma kvalitāti ietekmē gan ārēji jeb no tulka neatkarīgi apstākļi, gan tulka iekšējie resursi. Kvalitātes kritērijus var ietekmēt šādi tulkošanas apstākļi:

- 1) situācija, piemēram, konferences tips – liela vai maza, formāla vai neformāla, abstrakta vai konkrēta, draudzīga vai antagoniska;
- 2) fiziskā vide (kabīnes apstākļi);
- 3) skaņas tehniskā kvalitāte;
- 4) tēmas sarežģītība;
- 5) avotvalodas kvalitāte;
- 6) tulka sagatavotība (materiālu pieejamība);
- 7) noguruma pakāpe (Veisbergs, 2016: 25).

Kā redzams, tulkojuma kvalitāti būtiski ietekmē tulka darba apstākļi: “Ir milzīga atšķirība starp tulkošanu, pirms kuras ir bijusi nopietna sagatavošanās un iepazīšanās ar dokumentiem (vai arī tēma ir labi zināma), ja tulkam ir labi partneri, ideāli kabīnes un tehniskie apstākļi, labi runātāji, un tādu situāciju, kur dažu vai visu iepriekšminēto apstākļu nav.” (ibid.: 25). Bez iepriekš minētajiem tulkojuma kvalitāti ietekmē arī citi faktori. Tie var būt runātāja akcents, intonācija un izruna, kā arī tas, vai tulks redz pašu runātāju, viņa žestus un sejas izteiksmi. Runātāju žestu un sejas izteiksmes vērošana tāpat kā klausītāju reakcija tulkam var sniegt netiešu papildus informāciju. Būtisks ir arī tulkojamās runas temps un pasniegšanas veids. Īpaši liela ietekme uz tulkojuma kvalitāti ir avota teksta sarežģītība. Tulkam īsā laikā jāapstrādā liels informācijas daudzums, ko sarežģī īpašvārdu un skaitļu esamība, daudznozīmība, vārdu spēles, ironija, humors, žargona vai sarunvalodas vārdu lietošana.

Ir ļoti svarīgi iepriekš iepazīties ar jautājumiem, kas tiks apspriesti, gūtu izpratni par procedūru un noteikumiem. Var būt ļoti noderīgi jau iepriekš zināt konferences tematus un iegūt darba kārtības kopiju, pamatdokumentus, runātāju sarakstu un visas pieejamās sagatavotās runas. Daudzi runātāji sagatavo savas runas krietni pirms konferences, tāpēc ir iespējams savlaicīgi iegūt runas tekstu.

Tomēr, neraugoties uz visiem iepriekšējās sagatavošanās pasākumiem, ikvienā runā joprojām var būt sagaidāms pārsteigums. Runātājs var mainīt savas domas pēdējā brīdī, izmest vai grozīt iepriekš sagatavotās piezīmes un pateikt kaut ko pavisam negaidītu. Pat pieredzējušu tulku var pārsteigt neparastas frāzes, ekscentrisks runātājs, zibenīgs arguments, neizdibināms akcents, nepareizi izrunāts atslēgas vārds, vilcināšanās, vāja skaņas kvalitāte, neskaidra atsauce vai akronīms, vai apzināti sarežģīts veids, kā pateikt pavisam vienkāršu lietu. Šāda veida problēmu pārvarēšana prasa labu intuīciju. Lai gan tulkam jāizvairās no minējumiem, nereti iespējams, paļaujoties uz kontekstu, aizpildīt runas “tukšās vietas”, ja tās daļa ir neskaidra (Nolan, 2005: 18).

Bez ārējiem, no tulka neatkarīgiem faktoriem tikpat svarīgi ir tulka iekšējie resursi. Pastāvīgi labi rezultāti konferenču interpretācijā ir atkarīgi no pastāvīgas garīgās modrības. Tulkam ir jākoncentrē un jānotur uzmanība daudzu sanāksmju stundu laikā un jāuztver garu diskusiju saturs par daudziem tematiem. Tas nozīmē saglabāt piemērotību, jo īpaši, nodrošinot pietiekamu miegu un ievērojot labus uztura un vingrošanas paradumus. Tulkam jāpiemīt vēlmei mācīties, sekot pārmaiņām avota un mērķa valodās, kā arī aktuālajos notikumos un ar tiem saistītajā žargonā. Tulkiem jāspēj saprast un skaidri izklāstīt plašas idejas un argumentus, kas pārstāv dažādas puses jebkurā jautājumā, pat argumentus, kas var šķist nepieņemami, vai kam viņi paši kategoriski nepiekrīt (Nolan, 2005: 19).

Mutvārdu tulkošana prasa no tulka vienlaicīgi darīt daudzas lietas – vienlaikus īsā laikā saprast oriģināltekstu, to galvā pārtulkot mērķa valodā un izteikt tādā gramatiskā formā, lai tas klausītājam būtu brīvi uztverams. Tas ir process, kas prasa tulka pastāvīgu koncentrēšanos un aktīvu uztveri. Mutvārdu tulkošanas laikā tulks izmanto savu mentālo enerģiju, kuras resursi cilvēkam nav neierobežoti. Tāpēc var rasties situācijas, kad tulkošana prasa vairāk enerģijas kā tulkam piemīt, kā rezultātā krītas tulkojuma kvalitāte.

Vislielāko piepūli un mentālās enerģijas patēriņu tulka mutvārdu tulkošanā, kas prasa šādas darbības:

- 1) analīze un klausīšanās – skaņas analīzi, kura nes runātāja vārdus līdz tulkam, tālāka vārdu identificēšana, izrunas analīze līdz pat izpratnei par runātāja pausto. Analīze un

klausīšanās ir saistīta ar izpratni. Nav jēgas tikai dzirdēt vārdu radītās skaņas, ja tulka smadzenes tās nepārvērs jēgpilnā vēstījumā;

- 2) atmiņa – enerģijas patēriņš īslaicīgam informācijas glabāšanas mehānismam, pirms tās tālākas apstrādes;
- 3) tulkojums – secīgajā tulkošanā tas tiek sadalīts divos posmos, no kuriem pirmajā tulks klausās oriģinālvalodas runu un pieraksta, bet otrais ir mērķvalodas runas sniegšana, savukārt sinhronajā tulkojumā šie abi posmi notiek vienlaicīgi;
- 4) koordinēšana – uzmanības pārvaldīšana starp klausīšanos, informācijas analīzi un sevis monitoringu, kas notiek izpildes laikā (Gile, 2009: 157).

Lai sasniegtu veiksmīgu rezultātu un veiktu kvalitatīvu tulkojumu, svarīgi ir, lai tulks spētu sadalīt savu mentālo enerģiju vienmērīgi visam iepriekš uzskaitītajām darbībām. Mentālie procesi, kas norisinās tulkošanas laikā, ir sarežģīti un savstarpēji pārklājas. Ja kādam no tiem tiek veltīts vairāk laika un enerģijas, tās var pietrūkt citiem procesiem, un tas ietekmē tulkojuma kvalitāti.

Andrejs Veisbergs norāda, ka: “Runājot par mutvārdu tulkošanas valodiskajiem aspektiem, jāatzīst, ka jebkurš mutiskais tulkojums būs nekvalitatīvāks par labu rakstisko tulkojumu. To galvenokārt nosaka ļoti ierobežotais laiks. Tulkojot rakstveidā normālos apstākļos, tulkotājam ir pieejamas dažādas vārdnīcas, viņš var konsultēties ar speciālistiem, tekstu autoriem, dienām ilgi pārdomāt radušās problēmas, slīpēt izteiksmi. Sinhronajā un secīgajā tulkošanā tiek zaudēta zināma daļa informācijas, to veido gan tā sauktā liekvārdība, gan arī cita informācija, kuru ideālos apstākļos zaudēt nevajadzētu.” (Veisbergs, 2016: 22).

Tādu pašu viedokli pauž arī Džeims Nolans (*James Nolan*), norādot, ka tulks galvenokārt paļaujas uz to, ka uz vietas mērķa auditorijai ir iespējams nodot vēstījumu. Neviens tulkojums nekad nav “perfekts”, jo kultūras un valodas atšķiras. Tomēr praksē tulkotājam parasti ir augstāks precizitātes un pilnīguma līmenis, savukārt tulkam ir nekavējoties jāsniedz ziņas būtība. Labam tulkam nekavējoties ir jānāk klajā ar apmierinošu pārfrāzējumu vai piemērotu ekvivalentu, ja precīzs tulkojums uzreiz nenāk prātā, lai nekavētu klausītājus ar gaidīšanu (Nolan, 2005: 3).

Neskatoties uz mutvārdu tulkošanas specifiku, klausītājam ir jāsaņem pilnīgu un patiesu informāciju. Tāpēc ļoti svarīgi, lai tulks ievērotu lojalitāti, jo pretējā gadījumā tulkojums nebūs kvalitatīvs un tulks nebūs veicis savu profesionālo pienākumu.

1.2. Tulka profesionālā ētika

Ētika ir “sociālās dzīves morālā aspekta un individuālu tikumisku priekšstatu teorija. Tā kritiski vērtē, apsver, projektē un pamato, kā labāk un pareizāk izvēlēties, rīkoties un dzīvot dabas, sociālajā un globālajā apkaimē. Ētiku var atzīt par noteiktām vērtībām (godīgums, taisnīgums, atbildība, cieņa, laime, uzticība, uzticamība u. c.) atbilstošu labas, rezultatīvas izvēles, rīcības un dzīves teoriju.” (Lasmane, 2022).

Ētiskās vērtības “parādās personības kā subjekta attieksmē pret apkārtējo pasauli, kad aiz parādībām saskatāma nozīme, jēga, simboli, vidutāji, vairāk vai mazāk slēpts subjekts.” (Lasmane, Milts & Rubenis, 1992, 1995: 60). Ir “divu veidu morāles un ētikas kodeksi – cilvēka privātais, nosacītais un bieži mainīgais iekšējo normu kopums un absolūto ētikas principu sakopojums, izkristalizējies mūžīgajā laika ritējumā un cilvēka nepārtrauktajā, šķēršļotajā un līkumotajā paštapšanas straumē.” (ibid.: 3). Tulka profesijā nozīme ir gan viņa paša privātajai, gan profesionālajai ētikai.

Profesionālā ētika ir “kāda rīcības tikumisko normu sistēma un vārda brīvības ierobežojums, kas jāievēro attiecīgajā profesijā strādājošajiem.” (Tiešsaistes resurss 3). Profesionālā ētika sevī ietver profesionālo morāli kā ideālu un vērtību kopumu, idejām par darāmo, ētikas principiem un uzvedības normām. Vienlaikus profesionālā ētika arī atspoguļo konkrētās profesijas būtību un nodrošina attiecības starp cilvēkiem, kas veidojas darba procesā un izriet no viņu satura. Profesionālo ētiku var uzskatīt arī par noteiktas profesionālās grupas morālo apziņu.

Mūsdienās lielākajai daļai profesiju ir izstrādāti ētikas kodeksi vai rīcības kodeksi. Tie radās, jo cilvēki saprata, ka vajag precīzi noteikt to, kas ir un nav pieļaujams profesijā. Daži šo nosacījumu aspekti var likties pašsaprotami, bet ir svarīgi ļaut skaidri zināt, kas tiek sagaidīts no kādas profesijas pārstāvja. Tulki ir privilēģētā pozīcijā attiecībā uz pieeju sensitīvai un konfidencialai informācijai. Klientiem ir jāuzticas tulkiem, ka viņi tālāk neizplatīs šādu informāciju, vienalga, vai runa ir par jaunu produktu, jauniem biznesa plāniem vai par kādas personas veselības stāvokli (Phelan, 2001: 39).

Endrū Čestermens (*Andrew Peter Clement Chesterman*) (1946) par tulkošanas ētiku ir formulējis trīs secinājumus. Pirmkārt, viņš lielos vilcienos nodala makroētiskus aspektus, kuri skar plašus sociālus jautājumus, piemēram, kāda ir tulka loma un tiesības sabiedrībā, tulkošanas kā starpkultūru darbības vispārējie mērķi, tulkotāju un klientu varas attiecības, un citas “tulkotāja attiecības ar pasauli”, un mikroētiskus aspektus, kas attiecas uz tulkotāja darbību tieši tulkošanas procesā, piemēram, konkrētas tekstuālas problēmas, tulkošanas stratēģijas u.tml. (Čestermens, 2019: 184 – 185).

Otrkārt, Čestermens secina, ka idejas par tulkošanas ētiku izriet no diviem atšķirīgiem ētikas teorijas veidiem – līgumiskās un utilitārās ētikas. Līgumisko teoriju pamatā ir abpusēja vienošanās par to, kas ir pareiza un nepareiza rīcība. Līgumiskajā teorijā ietilpst “saistību”, “tiesību”, “pienākumu” un “normu” jēdzieni, Savukārt utilitārās ētikas skatījumā pati darbība no ētikas viedokļa tiek vērtēta pēc tās radītajām sekām. Šajā gadījumā uzmanība tiek vairāk pievērsta vērtībām, nevis normām (ibid.: 185).

Treškārt, Čestermens norāda, ka literatūrā par tulkošanas ētiku daži pētnieki izmanto deskriptīvo pieeju, cenšoties atklāt ētikas principus, saskaņā ar kuriem tiek veiktas konkrētas darbības. Deskriptīvi ētikas pētījumu mērķis ir nevis paust pētnieka viedokli pat to, kā būtu pareizi jādara, bet tikai aprakstīt esošo, piemēram, vai tulkotāja loma konkrētajā situācijā liecina par avotkultūras vai mērķkultūras vērtību prioritāti. Citi pētnieki izmanto preskriptīvo pieeju, kas nozīmē, ka ētikas pētījumos pētījuma autori neslēpj savas ideoloģiskās vērtības un cenšas izdibināt, kādu iemeslu dēļ tulkotājiem būtu jātulko tā nevis citādi (ibid.: 185 – 186).

Ar tulka profesionālo ētiku cieši saistītas tulkošanas normas, kas var kalpot kā noderīgs instruments tulkotājiem. To būtību var interpretēt gan no sociālās, gan psiholoģiskās perspektīvas. No sociālās puses tiek uzskatīts, ka normas atbilst sabiedrības cerībām un ciena tās vērtības un tradīcijas. No psiholoģiskās puses, normas veido nosacījumu kopumu attiecībā uz tulku izturēšanos un lēmumiem, kas jāpieņem konkrētā situācijā. Normas ir uzskatāmas par ierobežojumiem, kas nosaka tulkotāja uzvedību. Tulka pieņemtie lēmumi tulkošanas laikā veido viņa darba “gala produktu”, tulkoto tekstu galvenokārt nosaka normas, kas ir uzskatāmas par norādījumiem attiecībā uz vārdu izvēli un līdz ar to uz mērķa teksts formulējumu. Normas ir teorētiskais standarts, kas rada savstarpēju ietekmi gan uz tulku, gan auditoriju (Alwazna, 2014: 53).

Tulkošanas normas tiek uzskatītas par galvenajiem rīkiem, kas palīdz tulkotājam zināt, kas ir pieņemams konkrētā sabiedrībā un kas nav pieņemams, lai tulkotājs varētu lielā mērā koncentrēties uz sava tulkojuma galīgo formu. Ņemot vērā tulkošanas ētikas plašo jēgu, pastāv skaidra saikne starp tulkošanas normām un tulkošanas ētiku, kas var izpausties tulkotāja pozitīvajā reakcijā uz īpašu tulkošanas situāciju un uzticības veidošanā starp visām personām, kas piedalās tulkošanas procesā/darījumā. Tomēr tulkošanas normas dažkārt var būt pretrunā ar tulkošanas ētiku, ja ar ētiku ir domāts, lai sekotu pirmteksta tekstam, kas ir šā dokumenta galvenais temats (ibid.: 55).

Čestermens saista normas ar tulkošanas ētiku, argumentējot, ka tulkošanas ētika prasa stingras saistības attiecībā uz precīziem izteicieniem, patiesa līdzvērtīga mērķa teksta izstrādi, uzticības veidošanu starp tulkotājiem un klientiem vai citām šajā darījumā iesaistītajām pusēm, kā arī iespējamo pārpratumu samazināšanu starp darījumā iesaistītajām pusēm. Čestermens

iesaka visiem tulkotājiem un tulkiem visā pasaulē vajadzētu likt zvērēt, līdzīgi, kā tas ir mediķu profesijā (ibid.: 54). Tulkošana ir uzskatāma par starpkultūru “darījumu”, tāpēc tulkam no savas puses jāuzņemas arī atbildība nodrošināt sadarbību starp visām šajā “darījumā” iesaistītajām pusēm, cenšoties panākt savstarpēju izdevīgumu, ko var gūt visas iesaistītās puses.

Darba autors uzskata, ka normas tulkus neierobežo pilnībā, drīzāk viņi paši izmanto normas, lai paustu savu nostāju atsevišķos gadījumos. Mutvārdu tulkošanas gadījumā avota teksts vienmēr tiks interpretēts citādā veidā, un tulks vairāk vai mazāk manipulēs ar avota tekstu. Tulkošana vienmēr ir saistīta ar tulka subjektivitāti, tāpēc ir svarīgi, lai tulks ievērotu profesionālās ētikas principus. Tulks “nekādā ziņā nedrīkst iekrāsot sacīto ar savu attieksmi, lai cik nepareiza, kļūdaina, politiski vai ētiski nepieņemama viņam šķistu kāda runātāja pozīcija. Tas attiecas arī uz tādiem grūtāk definējamiem aspektiem kā tulka intonāciju, apvaldītiem smiekliem, u.t.t.” (Veisbergs, 2016: 136).

Tulkošanas ētika no tulka viedokļa var būt sarežģīta. Tulks var saskarties ar sarežģītiem jautājumiem, kas var radīt potenciālas problēmas attiecībā uz to, kā tulkotājs var ar tiem tikt galā. Piemēram, kas būtu jādara tulkam, ja profesionālā ētika ir pretrunā viņa personiskajai morālajai ētikai? Kas būtu jādara tulkam, ja viņam ir jātulko teksts, kuram viņš nepiekrīt vai kurš nejūtas ērti to tulkot? Tāpēc tulkam vienmēr būtu jāpatur prātā, ka viņš nav atbildīgs par vēstījuma būtību, bet par tā pienācīgu un precīzu atspoguļošanu. Vienlaikus tulks, kā jau visi profesionāļi, vēlas justies lepns par savu darbu un tā rezultātiem. Tāpēc, ja profesionālā ētika ir pretrunā ar viņa personīgo ētiku, ir grūti izjust profesionālo lepnumu. Tāpēc katrs tulks var pieņemt patstāvīgus lēmumus attiecībā uz tēmu, vietu un apstākļiem, kādos viņš piekrīt strādāt. Līdz ar tulks var panākt līdzsvaru starp savu personīgo ētiku un profesionālo ētiku.

Ir vairāki kopīgi ētikas standarti, kas tiek pieņemti visās profesijās. Piemēram, projekta pabeigšana noteiktā termiņā, atteikšanās uzņemt projektu, kuram profesionālis nav kvalificēts un sertificēts, klienta informācijas konfidencialitāte. Pastāv standartu kopums, kuru pielietošana palīdz nodrošināt klientam vislabāko rezultātu sasniegšanu. Lai gan šķiet, ka ētikas problēmām ir maz sakara ar mutiskās tulkošanas pakalpojumiem, lielākā daļa tulku savas karjeras laikā saskarsies ar vairāk nekā vienu ētisku dilemmu.

Tulka galvenais pienākums ir pārsūtīt pareizo informāciju no avota teksta uz mērķa tekstu. Tomēr, cik tālu tulks var iedziļināties, lai izlemtu, kas tiks tulkots un kas tiks izlaists? Veisbergs min šādus tulka ētikas principus:

- 1) godīgums – ja viena puse krāpjas un pat savā starpa pārrunā, kā labāk apmānīt otru pusi, tulkam tomēr nevajadzētu šādā situācijā mēģināt ko mainīt, godīgāk būtu atteikties tulkot un varbūt paziņot par to;

- 2) konfidencialitāte – ietver gan sarunu norises īpatnības, gan saturu un materiālus, kas nav izpaužami, ierakstāmi, atstāstāmi nedz draugiem, nedz žurnālistiem, nedz citām ieinteresētām personām;
- 3) kompetence – savu spēju objektīvs novērtējums un atsacīšanās no darbiem, kas nav pa spēkam, kuros tulks nav pietiekami profesionāls, vai kas kaut kādu iemeslu dēļ nav tulkam pieņemami;
- 4) punktualitāte – tulks nedrīkst darbu sākt ar kavēšanos vai aizelsies;
- 5) koleģialitāte – cieņa pret citiem tulkiem, izpalīdzēšana, kolēģu neaprunāšana ar delegātiem, no finanšu aspekta nav pieņemama situācija, ka kopā strādājošiem tulkiem maksā atšķirīgi (Veisbergs, 2016: 137 – 138).

Vēl var minēt tādas tulkam nepieciešamus ētikas principus kā:

- 1) precizitāte - ar precīzu tulkojumu saprot tulkojumu, kas saglabā avota teksta nozīmi, stilu un attieksmi;
- 2) atbildība - tulks ir atbildīgs par savu darbu un viņam jāatzīst tulkošanas kļūdas;
- 3) profesionālā attīstība - lai uzturētu, uzlabotu un paplašinātu tulkošanas prasmes un vispārējās zināšanas, izmantojot pašmācības, formālās un neformālās tālākizglītības;
- 4) cieņa pret visām pusēm – tulkam ir jāizrāda cieņa pret visām tulkošanas procesā iesaistītajām pusēm, tostarp cieņa pret sevi, saviem klientiem, runātājiem un klausītājiem;
- 5) jutība pret kultūras pārpratumiem – ir dažas situācijas, kad ar informācijas nodošanu nepietiek. Kā abu valodu kultūras ekspertam tulkam ir jāapzinās visas kultūras atšķirības, kas var traucēt efektīvai komunikācijai.

Var secināt, ka tāpat kā tulkojuma kvalitātes nodrošināšanas, arī tulka profesionālās ētikas ievērošana ir cieši saistīta ar lojalitātes jēdzienu: “lojalitāte pret ko vai kuru? Ko darīt, ja notiek lojalitātes interešu konflikts? Pa kādu ceļu virzīties, lai ētiski ievērotu lojalitāti pret dažādām pusēm?” (Čestermens, 2019: 183). Turpmāk darba autors izpētīs tulka lojalitātes jēdziena dažādus aspektus.

2. TULKA LOJALĪTĀTE

Izpētot zinātnisko literatūru un pētījumus, ir iespējams atrast vienu principu, par kuru lielāka daļa autoru ir vienisprātis: patiesība. Patiesība “ir izteikuma atbilstība īstenībai. [...] Patiesība padara iespējamu izteikumu (tostarp domas) par realitāti, jo tā – kā apraksta īpašība – ir sajūgta ar esamības jēdzienu” (Kūlis, 2023). Žans Herberts (*Jean Herbert*) (1897 – 1980) savā 1952. gada grāmatā rakstīja šādi: “Tulkam nekad nevajadzētu aizmirst to, ka tūlītējais un svarīgākais viņa darba mērķis ir ļaut saviem klausītājiem zināt precīzi to ko runātājs mēģina pateikt un dot klausītājiem to iespaidu kuru vēlas panākt runātājs” (Herbert, 1952: 25).

Pastāv arī viedoklis, ka patiesībai nav nekāda sakara ar īstenību vai apskaidrību. Tomēr tas ir izmeklēšanas process, kurā tiek aplūkots notikums, kas atspoguļo kaut ko atšķirīgu no pašreizējās situācijas, ko nosaka “viedokļi un iedibinātas zināšanas”. Notikums tiek pētīts, lai atrastu trūkumu pašreizējā situācijā. Tā rezultātā rodas tēma, kuras uzdevums ir saglabāt pārtraukumu, izpētot notikuma rezultātus, formu, koncepcijas sekas, kā arī praksi, kas izpaužas kā patiesība (Alwazna, 2014: 54).

Patiesība pati par sevi ir vispārīgs princips tulkošanā. Vienlaikus reālajā dzīvē pastāv apstākļi kuru rezultātā rodas nianses, kuras jāievēro. Šīs nianses liek rasties citām normām un principiem, kurus ir jāņem vērā papildus patiesības principam. To labi ilustrē piemērs no vēstures.

Sākot ar 16. gadsimta vidu, Krievijas cariste sāka izplesties uz austrumiem dziļāk iekšā Āzijas kontinentā. 1643. gadā krievi bija sasnieguši Stanovajas grēdu un ienāca zemēs starp to un Amūras upi. Ciltis kuras šajā zonā bija pakļautas Cjinu dinastijai (*Qīng Cháo*, 清朝). 1652. gada 24. martā krievi pirmo reizi nonāca bruņotā konfliktā ar Cjinu spēkiem. Tam sekoja vairākas sērijas bruņotu konfliktu kas ilga 35 gadus. 1689. gadā abas puses nolēma veikt pārrunas par mieru. Cjinu imperators Kansji (*Kang Xi*, 康熙) (1654 – 1722) izvēlējās Portugāļu jezuītu Tomasu Pereiru (*Tomás Pereira*) (1645 – 1708) kā tulku pārrunās. Pereiram tika teikts, ka viņš var ņemt sev līdzi palīgu, tāpēc viņš izvēlējās Franču jezuītu Žanu Fransuā Žerbilonu (*Jean-François Gerbillon*) (1654 – 1707). Abi bija iemācījušies mandarīnu valodu, kamēr piedalījās misijā Pekinā. Tajā laikā *lingua franca* starp ķīniešiem un krieviem bija latīņu valoda. Šī iemesla dēļ jezuīti bija perfekti kandidāti tulka amatam. Pārrunas ilga no 22. augusta līdz 6. septembrim. Pārrunu laikā uz tulkiem no abām pusēm tika likts liels spiediens. Krievi vēlējās, lai Tomass Pereira un Žans Fransuā Žerbilions slēptu faktu, ka krievi bija sagrozījuši līgumu tā, lai tas maksimāli būtu viņiem par labu. Tomēr tulki neļāvās spiedienam. Šo pārrunu rezultātā tika parakstīts Nerčinskas līgums. Tas bija pirmais līgums vēsturē starp Ķīnas imperatoru un

kādu citu valsti. Līgumā tika noteikts ka krievi paliks uz ziemeļiem no robežas starp Sajānu kalniem un Ohotskas jūras. Tā rezultātā krievi nevarēja iekļūt Amūras upes baseinā, kas tradicionāli piederēja Ķīnai (tiešsaiste 5; Frank, 1947: 265 – 270).

Par paveikto darbu Ķīnas labā, Cjinu valdība abiem tulkiem nodrošināja drošu zemes ceļu no Ķīnas uz Eiropu. Tas ļāva viņiem izvairīties no kuģošanas pa jūru, kurā Holandiešu kuģi bieži vien izrādīja agresiju. Ķīnas valdības pateicība jezuītiem par palīdzību nonākt līdz līguma parakstīšanai noveda pie tā ka 1692. gadā tika radīts imperiālais dekrēts, kurā teikts ka pret kristiešiem Ķīnā vienmēr vajag izturēties ar toleranci (Racoma, 2017). Tomass Pereira un Žans Fransuā Žerbilions, atsakoties pakļauties krievu spiedienam, bija palikuši uzticīgi Cjinu imperatoram Kansji, tā panākot viņa vēlmes kuras viņš vēlējās iegūt no miera līguma. Viņi bija **lojāli** savam **pasūtītājam**, tā izrādot savu atbildību un profesionālismu kā tulki.

2.1. Nordas tulka lojalitātes definīcija

Jēdziens “lojalitāte” vispārīgi tiek skaidrots kā “izturēšanās, rīcība, kurā izpaužas godprātīga, korekta, cieņas pilna attieksme” (Tiešsaistes resurss 4) pret kaut ko. Tulkošanas jomā jēdzienu “lojalitāte”, 1991. gadā ieviesa vācu tulkošanas pētniece Kristiāna Norda (*Christiane Nord*) (1943). Viņa to definē kā principu, ka tulkotājs orientējas gan uz avotu, gan mērķi, un viņš ir atbildīgs gan pret avota teksta autoru (vai iniciatoru, ja viņš pārstāv autora lomu), gan arī mērķa teksta saņēmēju (Nord, 1911: 94).

Pamatproblēma, kuras dēļ tika izveidots jēdziens “tulka lojalitāte”, ir attiecības starp avota tekstu un mērķa tekstu. No tulkojuma parasti sagaida to ka tas “uzticīgi” atveidos visas būtiskās avota teksta iezīmes. Tas ir vispārpieņemts uzskats, un tam bieži piekrīt valodnieki un pat daiļliteratūras kritiķi. Šī iemesla dēļ “uzticības” konceptu var pielīdzināt “ekvivalences” konceptam. Šeit ekvivalence nozīmē “vislielākā iespējamā atbilstība starp avota tekstu un mērķa tekstu” (Nord, 2005: 25).

Debates par “uzticību” un “brīvību” tulkošanā ir notikušas neskaitāmi daudzas reizes, un bieži vien tās beidzas bez kā jauna uzzināšanas. Robežas starp “uzticību” (avota tekstam) un “pakalpīgumu” (pārāk lielu uzticību avotam tekstam) no vienas puses, un no otras puses starp “brīvību” (tulkošanā) un “patvaļu” (pārāk lielu brīvību tulkošanā, tas ir, adaptēšanu vai pārfrāzēšanu), tiek novilkta balstoties uz kritēriju, ka “pārāk uzticīga” vai “pārāk brīva” versija nav ekvivalenta un tāpēc to nevar uzskatīt par īstu tulkojumu (ibid.: 25).

Ekvivalences koncepts ir viens no visneskaidrākajiem konceptiem tulkošanas pētniecībā un līdz ar to tas ir ticis interpretēts daudzos un ļoti dažādos veidos. Ekvivalence nozīmē to, ka jāsasniedz dažādi nosacījumi visos teksta līmeņos. Prasība, ka avota tekstam un

mērķa tekstam vajag “vienu un to pašu” funkciju, un ka tiem vajadzētu adresēt “vienu un to pašu” saņēmēju, ilustrē šī koncepta pragmatisko pusi. Savukārt prasība, ka mērķa tekstam vajag “imitēt”, “atānot” vai “atspoguļot” avota tekstu, vai arī “parādīt tā skaistumu”, norāda uz teksta satura un formas intratekstuālajiem faktoriem. Ekvivalences interpretācija kā “jēgas”, “vērtības” un “efekta” identitāte norāda uz to, ka mērķa tekstam vajadzētu reproducēt kopējo saistību starp intratekstuālajiem (satura orientētiem un formas orientētiem) un ekstratekstuālajiem (uz situāciju un, vissvarīgāk par visu, saņēmēju orientētiem) faktoriem, kuri iezīmē avota tekstu (ibid.: 25 – 26).

Pēc Nordas domām vislielākā ekvivalences koncepta problēma ir tāda, ka tas pats par sevi ir neskaidrs. Ekvivalenci turpina vienādot ar uzticību un tulkojumus turpina vērtēt pēc šiem neskaidrajiem kritērijiem. Mērķa tekstus, kuri nepakļaujas ekvivalences standartiem, principa pēc izkļauj no īstu tulkojumu vidus. Tādēļ, “*burts burtā*” un burtiski tulkojumi vai arī filoloģiski tulkojumi netiek uzskatīti par *tulkajumiem* vārda striktākajā nozīmē, jo tie “pārāk uzticīgi” atdarina kādas noteiktas oriģinālā teksta iezīmes. No otras puses, adaptācijas, brīvi atveidojumi vai pārfrāzējumi arī tiek uzskatīti par tikpat nepieņemamiem, jo tie “pārāk brīvi rīkojās” ar avota tekstu (ibid.: 26).

Šāda tulkošanas koncepta ietvaros vienīgais veids, kā atrast leģitīmus pamatus ekvivalences noteikšanai, ir analizēt avota tekstu. Pēc Nordas domām tā ir prasība, kuru nav iespējams sasniegt ar avota teksta analīzi. Pat priekš tikai ekvivalenta mērķa teksta radīšanas ir neiespējami neņemt vērā perspektīvās mērķa situācijas īpašās prasības. Tikai tad, kad tās tiek atklātas un salīdzinātas ar avota teksta situācijas iezīmēm, kuras ir tikušas iegūtas avota teksta analīzē, ir iespējams sākt veidot ekvivalentu vai “funkcionāli ekvivalentu” mērķa tekstu (ibid.: 26). Tieši šī atziņa ir pamatā visiem tālākajiem Nordas uzskatiem un jēdzienam par tulka lojalitāti.

Norda tulka lojalitātes jēdzienu izveidoja balstoties uz funkcionalitātes, jeb *scopos* (no grieķu *scopos* (σκοπός)- mērķis) teoriju. To 1978. gadā ierosināja lingvists un tulkošanas pētnieks Hanss Jozefs Vermērs (*Hans Josef Vermeer*) (1930 – 2010). Vermērs to tā nosauca, jo teorija balstās uz to, ka tulkotā teksta *scopos*, tas ir, tā mērķis, nosaka, kādam vajag būt tulkošanas procesam. Tas nozīmē, ka šajā modelī izšķirošs faktors tulkošanas procesā ir mērķa teksta saņēmējs, kuram tulkojums ir domāts. Avota tekstam ir jābūt iztulkotam tādā veidā, ka teksta saņēmējs spēs to interpretēt kā “sakarīgu savā situācijā”. Ja mērķa tekstam vajag izpildīt tādu pašu funkciju kā avota tekstam, var pastāvēt “intertekstuālas sakarības” vai “uzticības” korelācija starp avota tekstu un mērķa tekstu, bet prasība pēc uzticības vienmēr būs otrajā lomā aiz *scopos* principa. Ja *scopos* principa ievērošanas dēļ ir nepieciešama funkcijas maiņa, tad

nepieciešamais standarts vairs nebūs intertekstuālā sakarība, bet gan atbilstība tulkojuma mērķim (Nord, 1991: 93).

Scopos teorijas ietvaros, katra tulkošanas procesa mērķi tulkotājs nosaka, izmantojot “tulkošanas instrukcijas”, kuras dod klients, pasūtot tulkojumu. Pat, ja šīs instrukcijas nav īpaši detalizētas, tām vajadzētu dot tulkotājam kādu (tiešu vai netiešu) informāciju par to “situāciju”, kurā mērķa teksts tiks izmantots (tas ir: teksta saņēmējs, vide, saziņas laiks un vieta, kā arī tās motīvs, kad notiks komunikācija, un arī mērķa teksta paredzētā funkcija vai funkcijas) (ibid.: 93).

Kā vispārīga teorija tulkošanai, *scopos* modelis ļauj formulēt jebkādu tulkojuma mērķi noteiktam avota tekstam. Tomēr Norda atzīmēja, ka, ja šo modeli vēlas pielietot profesionālās tulkošanas (un/vai tulkošanas apmācības) procesa ikdienas rutīnā, nākas likt mieru vispārinošai abstraktēšanai un saskarties ar reāliem faktiem: tulkotājs, kurš vienmēr darbojas kādas noteiktas kultūras kopienas ietvaros, realitātē nevar brīvi izvēlēties jebkādu tulkojuma mērķi, pat, ja tas ir klienta pieprasīts. Tas, kas ir vai nav “iespējama” vai “pareizais” tulkojuma mērķis kādam noteiktam avottekstam, ir balstīts uz to vispārpieņemto tulkošanas koncepciju, kuru iesaistītās kultūras uzskata par atbilstošu. Šī koncepcija, piemēram, nosaka to, kādas attiecības tulkojuma lietotāji (tulkojuma iniciatori, iztulkotā teksta lasītāji un pat tulkojamo tekstu autori) sagaida no avotteksta un mērķa teksta (ibid.: 93 – 94).

Parasti starpkultūru saziņā ne tulkotā teksta iniciators, ne tā saņēmējs nav spējīgi pārbaudīt, vai mērķa teksts atbilst tam, ko viņi sagaidīja. Viņiem jāpaļaujas uz to, ka tulkotāji izdarīs godīgu darbu. Tekstu, kuru pragmatisku iemeslu dēļ apzīmē kā tulkojumu, lietotāji parasti uzskata par tulkojumu, kurš atbilst vispārpieņemtajai tulkošanas konvencijai, pat ja reāli tā tas nav. Tulkošanas konvencija (*translation conventions*) ir “vispārpieņemta prakse, risinot dažādas tulkošanas problēmas” (Zauberga, 2016: 128). Piemēram, ja lietotājs kļūdaini uzskata, ka tulkojums atdarina autora ieceri, viņš nekad neuzzinās, ka tas tā nav. Lietotājs uzskata tulkojumā izteikto ieceri par autentisko avota teksta autora ieceri. Neskatoties uz to vai, tulkotājs apzināti vai neapzināti ir pārkāpis vispārpieņemto tulkošanas konvenciju, lietotājs tiks maldināts, pašam to neapzinoties. Lai arī no lietotāja redzespunkta tā ir sekmīga, šajā gadījumā šo komunikāciju nevar uzskatīt par “funkcionālu”, jo tā ir balstīta uz viltus pieņēmuma (Nord, 1991: 93 – 94).

Iepriekšminēto iemeslu dēļ Norda nolēma ieviest lojalitātes principu *scopos* modelī. Viņa to uzskata par morālo principu, bez kura nevar iztikt attiecībās starp cilvēkiem, kuri ir partneri saziņas procesā. Vienalga, kādas ir tulkošanas instrukcijas, tulkotājam ir jāņem vērā vispārpieņemtās tulkošanas konvencijas, jo tās nosaka, ko viņa partneri sagaida no iztulkotā teksta. Tomēr “ņemt vērā vispārpieņemto konvenciju” automātiski nenozīmē “darīt to ko visi

sagaida no tevis”. Lojalitātes dēļ, iespējams, vajag speciāli neievērot kādas noteiktas konvencijas (ibid.: 94 – 95).

Norda sniedz padziļinātu skaidrojumu par konvencijām. Ikdienišķā valodā konvencija ir “vispārpieņemts paradums, it īpaši sociālajā uzvedībā”. Tā kā verbālā saziņa ir “sociālās uzvedības” forma, tur arī var atrast konvencijas. Filozofs Deivids Kellogs Lūiss (*David Kellogg Lewis*) (1941 – 2001) konvencijas uzskata par veidu, kā atrisināt koordinācijas problēmas, izmantojot precedentu. Atceroties sekmīgus risinājumus agrākām problēmām, tiek mēģināts risināt līdzīgas problēmas līdzīgos veidos, sagaidot līdzīgus rezultātus. Tulkošana nav “koordinācijas problēma” tādā ziņā, ka starpkultūru saziņa nav iespējama bez konvenciju izmantošanas. Bet, ja svešvalodu mācībās esam iemācījušies, ka tulkojumiem jābūt “tik uzticamiem, cik iespējams un tik brīviem, cik nepieciešams”, tad mēs pieņemsim, ka katrs tulkojums, kuru lasām, ir diezgan burtiska oriģināla reprodukcija. Šajā gadījumā, “koordinācija” sastāv no vārdos neizteiktas vienošanās par attiecībām starp terminu un fenomenu, kurš uz to attiecas. Konvencijas ir patvaļīgas tādā ziņā, ka vienmēr pastāv alternatīvs regulējums, kurš būtu varējis kļūt par konvenciju (ibid.: 95 – 96).

Sociālā regulējuma jomā pastāv atšķirības starp konvencijām, noteikumiem un normām. Noteikumus (piemēram, satiksmes noteikumus) uzstāda kas līdzīgs likumdošanas varai un to pildīšana ir obligāta šīs varas padotajiem, kuri var tikt sodīti, ja tos neievēros. Normas nosaka kādas noteiktas grupas locekļi eksistējošo noteikumu ietvaros. Normas var uzskatīt par kādas noteiktas grupas vispārīgo vērtību vai ideju translāciju (par to kas ir pareizs vai nepareizs, piemērots vai nepiemērots) specifiskās rīcības instrukcijās, kuras ir piemērotas un pielietojamas specifiskās situācijās. Normu pārkāpšana netiek sodīta pēc likuma, bet sekas izpaužas kā citu grupas locekļu vērtējums. Konvencijas ir specifiskas normu realizācijas. Formulā tas būtu:

“Regulāra uzvedība R no grupas G locekļiem, kuri piedalās atkārtoti notiekošā situācijā S, ir konvencija ja: (a) visi seko R, (b) visi sagaida ka visi pārējie sekos R, un (c) visi dod priekšroku R sekošanai” (ibid.: 95 – 96).

Konvencijas netiek ne nepārprotami formulētas, ne arī tās ir saistošas. Tās ir balstītas uz kopējām zināšanām un uz to, ko citi sagaida, ka tu sagaidīsi no viņiem (utt.) darīt noteiktā situācijā. Šī iemesla dēļ tās ir derīgas tikai tai grupai, kura dalās šajās zināšanās. Grupu locekļi iegūst un pat internalizē tās socializēšanas procesa laikā. Jaunpienācējiem konvencijas ir jāiemācās “izmēģinot un kļūdoties” vai arī imitējot (ibid.: 95 – 96).

Tā kā tulkošana ir saziņas aktivitāšu forma, saziņas noteikumi, normas un konvencijas (kā piemēram: gramatikas noteikumi, stila normas un teksta tipa vai runas akta konvencijas) ir nozīmīgas arī tulkošanā. Pēc noklusējuma tiek pieņemts, ka mērķa tekstam jāatbilst mērķa kultūras konvencijām. Bet tas nav vispārīgs noteikums: tā kā tā ir saziņas aktivitāte, kurā tiek

veikta starpniecība starp divām kultūras kopienām, tulkošanā vienmēr ir iesaistīti divi konvenciju krājumi, avota kultūras un mērķa kultūras. Tas, kad un kuram no šiem krājumiem tiek dota prioritāte tulkošanas procesā, arī ir pakļauts konvencijām – tulkošanas konvencijām (ibid.: 97; 99).

Kā analoģu izmantojot filozofa Džona Rodžera Sērļa (*John Rogers Searle*) (1932) regulatīvos noteikumus, kuri vada cilvēku uzvedību noteiktās situācijās (piemēram, uzvedības etiķete), un konstitutīvos noteikumus, kuri “rada iespēju izveidot jaunas uzvedības formas” (piemēram, šaha noteikumi), Norda atšķir “regulatīvās” un “konstitutīvās” tulkošanas konvencijas. Regulatīvās tulkošanas konvencijas nosaka vispārpieņemtās normas, kā rīkoties ar noteiktām tulkošanas problēmām pēc teksta ranga (piemēram, īpašvārdus, ar kultūru saistītas realitātes vai reālijas, citātus utt.), bet konstitutīvās tulkošanas konvencijas nosaka to ko kāda noteikta kultūra uzskata par tulkojumu (pretstatā adaptācijai vai versijai, vai kādai citai starpkultūru teksta pārvešanai). Visas konstitutīvās konvencijas kopā veido vispārējo uzskatu par tulkošanu, kurš valda kādā noteiktā kultūras kopienā (ibid.: 99 – 100).

Hierarhijas ziņā konvencionālais uzskats par tulkošanu, kurš sastāv no visām konstitutīvajām konvencijām, nosaka regulatīvās konvencijas, kuras tulkam jāievēro zemākajos rangos, tādējādi dodot viņam ietvaru izvēlēm par specifiskām tulkošanas problēmām. Augstākos rangos pastāv arī tulkošanas normas, piemēram, juridiskajos tekstos. Var pastāvēt arī tādas kultūras kopienas, kurās valdības autoritātes (piemēram, cenzētāji) ir izveidojuši noteikumus, kuri nosaka, kādam ir jābūt mērķa tekstam, lai to oficiāli ļautu publicēt. Šādos gadījumos tulkam nav daudz izvēles. Tomēr visbiežāk tulkojumu lietotāji vai iniciatori (ieskaitot valdības autoritātes) sagaida, ka tulkotāji rīkosies saskaņā ar vispārīgām, vārdos neizteiktām konvencijām vai konvenciju kopām, kuras pārstāv to, kas parasti tiek saukts par tulkojumu. Piemēram, ja saskaņā ar konstitutīvajām tulkošanas konvencijām, pie kurām viņi ir pieraduši, kādas noteiktas kultūras kopienas locekļi sagaida to, ka literatūras darba tulkojums attēlos oriģināla “savādumu” (kas, protams, ir “savāds” tikai mērķa lasītājiem, nevis oriģināla lasītājiem, kuriem stāsts var likties diezgan “pazīstams”), tulkotājs atstās stāsta norises vidi, personu īpašvārdus un vietu nosaukumus nemainīgus vai pat uzliks uzvaru uz ainas “vietējām īpatnībām”, atveidojot oriģinālās uzrunas formas (piemēram, “sinjora”) tā vietā, lai sekotu mērķa kultūras paradumiem. Bet, no otras puses, ja pastāv konvencija, ka bērnu literatūrā stāsta norises vide tiek “vispārināta” vai pat pārvesta uz mērķa kultūru, lai ļautu lasītājam to interpretēt kā “sakarīgu savā pasaulē”, tad tulkotājs var nolemt pārmainīt īpašvārdus un pielāgot “savādas” uzvedības (verbālas vai citas) formas, tā lai tās atbilstu mērķa kultūras konvencijām (Nord, 2007: 100 – 101).

Vēlākos darbos Norda skaidroja, ka, ieviešot lojalitātes principu funkcionālismu, viņa cer likt pamatus vispusēji uzticīgām attiecībām starp partneriem tulkošanas mijiedarbībā. Ja autori var būt pārliecināti, ka tulkotāji respektēs viņu komunikatīvās intereses un nodomus, tad viņi varētu pat piekrist visām izmaiņām un adaptācijām, kuras ir nepieciešamas, lai tulkojums strādātu mērķa kultūrā. Un, ja klienti vai saņēmēji var būt pārliecināti, ka tulkotājs ņems vērā arī viņu komunikācijas prasības, tad viņi varētu pieņemt tulkojumu, kurš ir atšķirīgs no viņu gaidītā. Šī uzticība stiprinās tulkotāja kā atbildīga un uzticama partnera sociālo prestižu (ibid.: 10).

Lojalitātes princips dod divus svarīgus labumus funkcionālisma pieejai. Tas liek tulkotājam ņemt vērā atšķirību starp kultūru specifiskajiem priekšstatiem par tulkošanu, kuri valda divās tulkošanas procesā iesaistītajās kultūrās, kas padara *skopos* teoriju par neuniversālistisku teoriju, un liek tulkotājam respektēt pasūtītāja individuālos komunikācijas nodomus (ibid.: 10).

Ņemot vērā visus iepriekšminētos faktorus, Norda ievieš tulkotāja lojalitātes jēdzienu. Tulka tūlītējais un svarīgākais darba mērķis ir ļaut saviem klausītājiem zināt precīzi to, ko runātājs mēģina pateikt un dot klausītājiem to iespaidu, kuru vēlas panākt runātājs, un plaši pielietotās *scopos* teorijas vislielākais trūkums bija tas, ka tā pieļāva iespēju mainīt avota teksta funkciju, tādējādi apdraudot minētā mērķa sasniegšanu, tāpēc lojalitātes jēdziena ieviešana bija nepieciešama, lai atgādinātu tulkotājiem sava darba pamatmērķi. Tā kā tulka un tulkotāja profesijās vienīgā fundamentālā atšķirība ir darba vide, attiecīgi mutiski vai rakstiski, un kopīgais galvenais pienākums ir kalpot par starpnieku starp divām dažādām kultūras grupām lai varētu notikt saziņa, tad godprātīga, korekta, cieņas pilna attieksme abām profesijām ir kopīga. Tāpēc darba autors uzskata ka lojalitātes princips ir vienlīdz svarīgs abās profesijās, un būtībā tulka lojalitāte un tulkotāja lojalitāte ir viena un tā pati lieta un jēdzieni “tulka lojalitāte” un “tulkotāja lojalitāte” ir savstarpēji aizstājami, jo tie apzīmē vienu un to pašu principu.

2.2. Citi viedokļi par tulka lojalitāti

Pēc tam, kad Norda ievieš jēdzienu “lojalitāte” tulkošanā, arī citi pētnieki un zinātnieki ir apsprieduši, un izteikuši savu viedokli par to. Viens no tiem ir Endrū Čestermens. Runājot par tulkošanas ētiku, Čestermens atzīmē ka ir pazīstams ar Nordas doto definīciju un uzskata lojalitāti par derīgu konceptu (Čestermens, 2019: 76 – 77). Tomēr Čestermens norāda, ka tik un tā pastāv vairāki jautājumi par lojalitātes būtību. Viena no pamatproblēmām ir tāda, ka pastāv gadījumi kad tulkotājam jāizvēlas, kurai pusei izrādīt visvairāk lojalitātes. Dabiski rodas jautājums: kā un kādos gadījumos to var izlemēt? Dažādos laikos un dažādās kultūrās dominē

atšķirīgi uzskati par primāro lojalitāti. Piemēram, vai tulkotājam ir tiesības veikt uzlabojumus vai labojumus tekstā. Uzlabojumu veikšana nozīmē to, ka tulkotājs izrāda lielāku lojalitāti pret lietotāju, nekā pašu tekstu un pat to, ka izrāda lielāku lojalitāti pret to, kāds *potenciāli* bija avota teksta oriģinālais nodoms, nekā to, ko viņš faktiski uzrakstīja. Rodas senais jautājums par to, cik brīvi tulkotājam vajadzētu tulkot (ibid.: 183).

Rodas arī jautājumi par to, kā spiediens no ārpuses var ietekmēt primāro lojalitāti. Primārās lojalitātes izvēle attiecībā uz to, vai un kā pielāgot tekstu mērķkultūrai, ir arī ideoloģiska izvēle. Tāpat arī jāņem vērā arī finansiālie iemesli (ibid.: 184).

Pastāv pat viedokļi, ka tulkotājam nav jābūt uzticīgam ne pret avotkultūru, ne pret mērķkultūru, bet gan pret citiem kuri apdzīvo šo telpu, proti, pret citiem starpkultūru vidutājiem un pret tulkošanas profesiju kopumā. Ētisks tulkotājs veic tulkojumu, ieguldot tajā pūles proporcionāli iegūtā tulkojuma vērtībai. Tulkojuma vērtība tād ir tas, ciktāl sniedz ieguldījumu starpkultūru attiecībās, abpusējā izdevīgumā, sadarbībā, kas izraisa sociālās labklājības pieaugumu (ibid.: 184).

Šo problēmu dēļ Čestermens dod priekšroku normai kuru viņš formulē kā *atbildes normu* (ibid.: 77). Viņš to apraksta sekojoši: “tulkotājam būtu jārikojas tā, lai starp avottekstu un mērķtekstu tiktu radīta un saglabāta piemērota būtiskas līdzības atbilde.” Viņš izvirza tēzi, ka vērtība, kura nosaka šo atbildmi, ir patiesība. Aptuveni izsakoties, kaut kas ir paties, ja tas atbilst realitātei. “Patiesība” apzīmē propozīcijas un stāvokļa savstarpējās atbildes kvalitāti. Propozīcija nav tas pats, kas reālais stāvoklis. Tomēr starp abiem ir atpazīstama atbilde. Šādi raugoties, stāvoklis, pret kuru tulkojumam ir jābūt “patiesam”, ir avotteksts. Vārds “patiesība” var apzīmēt dažādas pakāpes un veida līdzību (ibid.: 192 – 193).

Tulkojumi atbilst avottekstiem ļoti daudzos pieņemamos veidos atkarībā no ļoti daudziem ar tekstu saistītiem un nesaistītiem faktoriem. Būtība ir tāda, ka visām atbildēm atkarībā no situācijas tā vai citādi jābūt patiesām pret oriģinālu. Par tulkojumu var runāt līdzīgi kā oriģināla karti: var pastāvēt daudz patiesu oriģināla karšu dažādiem nolūkiem, taču karte tik un tā nav tajā attēlotā teritorija (ibid.:192 – 193).

Čestermens tālāk parāda, kā to visu var ietvert rīcības teorijā. Pirmkārt, ja pieņem, ka patiesība ir regulējoša vērtība, tad avota un mērķa atbildes patiesība ir jākonstatē un jā saglabā. Situācijā ir vismaz kaut kas saglabājams, tajā ir jānovērš pārmaiņas; nevajadzētu būt tā, ka situācija pēc kādas darbības vairs nekādi neatbilst situācijai pirms tās. Avota un mērķa atbilde ir elastīga, taču to nedrīkst pilnībā pārraut. Ja mērķvalodas teksts nekādi neatbilst avottekstam, tad šādu tekstu nesauc par tulkojumu. Atbildei ir jābūt, un tai jābūt patiesai. Situācijas apstākļi nosaka cik patiesa būs šī atbilde (ibid.: 194).

Otrkārt, jāuzsver ka darbībai ir mērķi, un ka tad, ja paredzamais rīcības rezultāts ir tulkojums, viens no tulkotāja mērķiem ir sadarboties saskaņā ar patiesības vērtību iepriekš izskaidrotajā nozīmē. Šāda darbība ir gan produktīva, jo tā rada patiesu atbildi, un preventīva, jo nepieļauj patiesības zaudēšanu. Tieši šis starpvalodu ierobežojums atšķir tulkošanu no citām komunikācijas darbībām (ibid.: 194).

Čestermens raksta, ka, lai gan viņš un Norda lieto dažādus terminus, tie abi apzīmē attiecības *ar kādu* – persona nav vienkārši “atbildīga”, bet gan *atbildīga pret kādu*. Tieši *atbildība* ir galvenais atslēgas vārds abu zinātnieku teorijās. Šādu saistību ilustrē tīkla shēma, kurā tulkotāja mezglu ar vairākiem citiem mezgliem savieno atbildības saikne. Daži no šiem mezgliem ir rakstītājs, pasūtītājs un lasītājs. Taču ir arī citi mezgli. Piemēram, kurš ir pilnvarots izlemt, kā tulkot, proti, kurš drīkst apstiprināt tulkošanas normas. Tulkotāji pamatā ir atbildīgi cits pret citu – tulkotāji kā kopiena kolektīvi pārbauda un novērtē cits cita darbu. Autoritāti, kas ir atbildīga par normām, kuras viņi ievēro, tulkotāji kolektīvi iegūst no savas profesijas. Tādējādi “tulkotāja profesiju” var pievienot sarakstam ar mezgliem, pret kuriem tulkotājs ir atbildīgs. Ņemot to visu vērā var secināt, ka, iespējams, ir jātulko tā, kā pats tulkotājs gribētu, lai viņa paša darbs tiktu tulkots līdzīgos apstākļos (ibid.: 195).

Visbeidzot, Čestermens uzdod jautājumu, kurš iespējams varētu būt paslīdējis garām mēģinot definēt un aprakstīt šos jēdzienus, bet ir tikpat svarīgs: kāpēc tulkotājam vajadzētu būt lojālam pret savu profesiju, kāpēc viņam šajā komunikācijas situācijā būtu jāatskaitās visiem citiem dalībniekiem? Viņaprāt tas ir tāpēc, ka uzticēšanās un paļāvība ir noteicošās vērtības. Lai tulkotājs izdzīvotu savā profesijā, viņam ir jābauda visu iesaistīto pušu uzticēšanās- tas attiecas uz tulkotāju gan kā profesijas pārstāvi, gan kā indivīdu. Tulkotājam ir jāstrādā tā lai šo uzticēšanos saglabātu. Tulkotājs ir atbildīgs par to, ko raksta, un par to, ko izvēlēties mainīt, papildināt vai izlaist. Uzticību saglabā tāds tulkotājs, kas, kā redzams, šo pienākumu pilda (ibid.: 196).

Čestermens runā par šiem principiem tulkotāja profesijā, bet kā jau minēts iepriekšējās nodaļas beigās, jēdzieni *tulka lojalitāte* un *tulkotāja lojalitāte* apzīmē vienu un to pašu principu, kurš pastāv abās profesijās, un tā tie abi arī tiks izmantoti tālāk Maģistra darba ietvaros.

Ņemot vērā šos iepriekšminētos viedokļus par principiem, kuri nosaka tulkotāja rīcību, darba autors, sintezējot abas šīs teorijas, kopš šī brīža definēs un izmantos jēdzienu *tulka lojalitāte* kā morālo tulka profesijas principu, kurš paredz ka:

- 1) tulkam ir jābūt uzticīgam avota situācijai (tekstam) tikpat daudz kā mērķa (situācijai);

- 2) tulks nedrīkst falsificēt avota teksta autora nodomus, mērķa tekstam ir jāatbilst avota tekstam, tas ir, tulkojumam ir jābūt patiesam pret oriģinālu. Avota un mērķa atbilstība var būt elastīga, taču tai ir jābūt;
- 3) tulks ir atbildīgs pret visiem tulkojumā iesaistītajiem dalībniekiem: runātāju, avota teksta autoru (vai iniciatoru), klausītājiem, kā arī pats pret sevi;
- 4) tulkam tulkošanas procesā ir jāņem vērā abu tulkojumā iesaistīto kultūras grupu vispārpieņemtās koncepcijas, par to kas ir tulkošana;
- 5) tulks ir atbildīgs pret visiem, kuri apdzīvo šo starpkultūru telpu, tas ir, pret visiem citiem tulkiem un visu tulka profesiju kā kopumu;
- 6) ja tulks mērķa tekstā izdara izmaiņas vai labojumus, kuri nav avota tekstā, viņam tas jādara atklāti, tāpat tulkam ir jāspēj paskaidrot kāpēc viņš izlēma veikt šādas izmaiņas.

Var secināt, ka tulka lojalitāte ir atbildīga, godprātīga, korekta, cieņās pilna attieksme pret runātāju, teksta autoru (vai iniciatoru), klausītājiem un pret sevi, veicot tulkojumu, kas ir patiess pret oriģinālu.

3. MĪKSTINĀŠANA TULKOŠANĀ

3.1. Cilvēciskais faktors saziņā

Iepriekšējā daļā, kad tika runāts par galvenajiem faktoriem, kuri tulkam ir jāpatur prātā kad, viņš veic savu darbu, iespējams, vissvarīgākais bija pārliecināties, lai tiktu saglabāts avota teksta autora nodoms. Mutiskajā tulkošanā, it īpaši tad, kad teksts, kuru runātājs tobrīd runā, nav ticis iepriekš sacerēts un tiek izdomāts uz vietas, tulkam nav īpaši daudz laika un iespējas iedziļināties tajā, kāds ir runātāja nodoms. Tulkam lielākoties ir vienkārši jāpaļaujas uz to, ka runātājs zina ko dara un jāiet uz priekšu. Tomēr, tāpat kā tulks, arī runātājs ir tikai cilvēks un tātad jāpatur prātā cilvēciskais faktors: runātājs var rīkoties pretēji pats saviem nodomiem, tas ir, pieļaut kļūdu.

Vispārīgi vārds *kļūda* (angliski *error*) nozīmē to, ka ir izdarīts kaut kas tāds, ko tā darītājs (aktors) neparedzēja darīt, ārējais novērotājs vai noteikumu krājums uzskata par nevēlamu, vai arī kas noveda tā uzdevumu vai sistēmu ārpus to pieļaujamajiem limitiem (Senders & Moray, 2019: 25). Tomēr ir jāņem vērā pāris filozofiskie faktori. Kāda persona var uzskatīt, ka kļūdas neeksistē, cita var uzskatīt, ka kļūdas ir sekas, nevis cēloņi, vēl kādai citai tikai kādas noteiktas cilvēku rīcības jebkad var būt kļūdas, jo daudzām rīcībām var dot labus iemeslus, pat, ja novērotājam šīs rīcības liekas nepareizas. Visas kļūdas nozīmē novirzi no nodoma, sagaidītā rezultāta vai vēlamības. Vienkārša nesekmība nav kļūda, ja nebija plāna panākt kaut ko noteiktu, ne arī, ja pastāvēja korekti izdomāts plāns, kurš šajā noteiktajā gadījumā vienkārši neizdevās. Visbeidzot, kļūdas var aprakstīt smadzeņu nervu darbības vai psiholoģisko mehānismu terminoloģijā. Tās var aprakstīt kā maņu vai uztveres atgadījumus, kognitīvos atgadījumus, motoriskās kustības atgadījumus (tas ir, muskuļu darbības), darbības labi definētā sistēmas kontroles uzdevumā, vai arī kā nepieņemamas sekas kontrolētās sistēmas izvadē (ibid.: 25).

Latviešu valodā vārds *kļūda* vienlaikus apzīmē divus konceptus, kuriem angliski katram ir savs nosaukums, proti *error* un *mistake*. Lai varētu aprakstīt tos abus un parādīt kā tie atšķiras viens no otra, darba autors konceptu, kura nosaukums angļu valodā ir *mistake*, kopš šī brīža tulkos kā *kļūme*.

“Kļūmi” visnoderīgāk ir definēt kā nepareizu nodomu, nepareizu kritēriju izvēli vai nepareizu vērtību spriedumu. Šādi to aplūkojot, tā var būt “godīga” (*honest*) vai “bezrūpīga” (*careless*) (ibid.: 27).

“Misēklis” (angliski *slip*) tiek definēts kā darbība kura nav saskaņā ar darītāja (aktora) nodomiem, laba plāna bet sliktas tās izpildes rezultāts. “Negadījums” ir negribēta vai nepierasta enerģijas apmaiņa. Dažus negadījumus izraisa kļūdu sekas, dažus nē. Par laimi, ne visas kļūdas

novēd pie negadījumiem. Negadījumiem ir neveiksmīgas sekas kļūdu, kļūmju un vainas dēļ. Negadījums rada ārējus traucējumus, kuri ietekmē sniegumu vai liek sistēmai darboties nenormālos veidos. Parasti negadījumi nav kas tāds, ko dara cilvēki (ibid.: 27 – 28).

Kā rodas kļūdas? Terminiem “cēlonis”, “iemesls” un “pirmavots”, visiem ir teorētiska ietekme: tie visi atsaucas uz pastāvošām “tendencēm cilvēkiem veikt kļūdas”. “Cēlonis” ir iepriekšējie notikumi, kuri bija vajadzīgi, lai notiktu atgadījums, bet “pirmavots” ir pieņemtais notikuma sākumpunkts notikumu cēloņsakarības ķēdē (ibid.: 29). “Iemesls” ir “apstākļi, nosacījums, kas ir kādas parādības, notikuma ierosinātājs, kādas rīcības motīvs, pamatojums” (Tiešsaistes resurss 5).

Kļūdām ir “cēloņi” un kļūmēm ir “iemesli”. Kļūdai vienmēr ir kāds cēlonis, lai gan tā noskaidrošana, vai tas bija negadījums, ne vienmēr dos skaidrību. Kļūdas un kļūmes ne vienmēr ir nejaušas. Parasti kļūdas rada vairāku cēloņu kombinācija, reti tikai viens individuāls cēlonis, un tas rada grūtības kļūdu identificēšanā un novēršanā. Pastāv iekšēji un ārēji kļūdu cēloņi. Vajag atšķirt kļūdas cēloni un kļūdas veicēju. Kļūdas veicējs ne vienmēr ir kļūdas izraisītājs. Piemērs tam varētu būt, kad kļūdas veicējs ir spiests veikt izvēli, balstoties uz nepietiekamu informāciju. Varētu teikt, ka šādā gadījumā kļūda nenotika. Ja jāveic izvēle, tad to var darīt tikai balstoties uz pieejamo informāciju. Ja nepietiek informācijas, lai veiktu labāko iespējamo izvēli, tad izvēle obligāti nav kļūdaina, pat ja rezultāti ir ļoti nevēlami (Senders & Moray, 2019: 29 – 31).

Ir jāņem vērā kļūdas veicēja nodoms. Ir pieļaujams uzskatīt “kļūdu” kā visaugstāko kategoriju, kura absorbē visus pārējos jēdzienus, kuri raksturo atšķirības starp to, kāds bija nodoms, to, kas tika izdarīts, un starp to, kādam vajadzēja būt nodomam un kāds bija nodoms. Priekšstats par nodomu vedina uz domām, ka darītājam prātā var būt vairākas iespējamajās stratēģijas, kuras izmantot mērķa sasniegšanai. Dažas stratēģijas var būt mazāk labvēlīgas par optimālo, bet pietiekami labas, lai apmierinātu praksē, tas ir, nav vērts pūlēties izmantot citu stratēģiju. Individīds ir gatavs pieļaut noteiktu iespēju kļūdīt, ja pūles, kuras vajadzētu, lai to samazinātu vai no tās pilnībā atbrīvotos, liekas pārāk lielas. “Nodoms” nozīmē arī to ka nepieciešams atšķirt redzamo uzvedību no garīgā stāvokļa. “Negadījums” un “darbība” atsaucas uz novērojamām lietām, “nodoms” ir garīgais stāvoklis un to var secināt tikai vērojot visu kopumā. Vārdi kā “kļūda”, “kļūme” un “misēklis” pieprasa salīdzinājumu starp iekšējo stāvokli un ārējo rīcību (ibid.: 24).

Tas ir svarīgi, jo runātājs ar vienu netīšu rīcību var izdarīt ko tādu, kas, neskatoties uz sava teiktā kopējo pareizību un atbilstību, var izbojāt visu komunikācijas situāciju. Mutvārdu saziņas mehānismi ir ļoti sarežģīti. Saziņas procesu caurvij dalībnieku pozitīvais pašvērtējums un tā saglabāšana (Brown & Levinson, 1987: 41). Visā pasaulē un visās kultūrās verbālās

saziņas laikā notiekošās mijiedarbības patiesā būtība ir novērtējama gan pēc tās satura, gan pasniegšanas formas. Citiem vārdiem sakot, cilvēku patiesais nolūks verbālās saziņas procesā (piemēram, ko lūdz, piedāvā, kritizē, sūdzas, iesaka), atklājas nevis viņu virspusīgajos apgalvojumos, bet tieši teiktā sīkajās lingvistiskajās detaļās (kopā ar kinētiskajiem mājieniem) (ibid.: 57).

Arī savas kultūras un valodas ietvaros runātājam vienmēr ir jāpatur prātā šīs smalkās detaļas un nerakstītie noteikumi. Šo noteikumu neievērošana var novest pie tā, ka saziņas mērķis netiek sasniegts un atsevišķos gadījumos pat tiek uz visiem laikiem padarīts neiespējams dēļ iespaida, kurš tika gūts šīs vienas situācijas rezultātā.

Viss kļūst vēl sarežģītāk, ja saziņa notiek ar kādas citas kultūras un/vai valodas grupas locekļiem. Tiek pazaudēta priekšrocība, ka runātājs ir “savējais” un visticamāk dzīves gaitā ir iepazinis un izpratis šīs normas. Tieši šāda ļoti bieži ir situācija, kurā darbojas tulki. Viņi ir tie, kuri atrodas šajā starpkultūru un starpvalodu zonā, un viņu darba pienākums ir kalpot par starpnieku starp šīm divām pasaulēm. Tulkam ir jāuzņemas iegrožot divu cilvēku “cilvēcisko faktoru”: runātāja un pašam savējo. Rezultātā uz tulku gulstas papildus spiediens: komunikācijas problēmās bieži vien tiks vainots tieši viņš. Lai arī cik tas būtu nepatīkami, tā diemžēl ir viena tulka profesijas specifiskām, kuru vienmēr jāņem vērā.

Var secināt, ka ikviens cilvēks spēj savas bezrūpības vai nezināšanas dēļ vai arī pilnīgi nejauši veikt darbību, kura ir pretstatā ar paša nodomiem. Tai skaitā arī runātājs, kura runa tiek tulkota citā valodā. Piemēram, runātājs, pamanot vai nepamanot, ir pateicis ko rupju vai asu, ko tādu, kas ir pret viņa paša nodomiem. Vienlaikus pieņemsim, ka tulks ir pareizi sapratis runātāja nodomu un ir pamanījis šo kļūdu. Tulka galvenais un svarīgākais mērķis ir ļaut saviem klausītājiem zināt precīzi to, ko runātājs **mēģina pateikt**, un dot klausītājiem to iespaidu, kuru **vēlas panākt** runātājs. Tas, ko runātājs reāli saka, un kādu iespaidu reāli rada, ne vienmēr sakrīt ar to, ko viņš mēģina pateikt un kādu iespaidu vēlas panākt. Tulkam ir tikai īss brīdis, lai pieņemtu nepieciešamo lēmumu. Ja lēmums ir par labu runātāja nodoma saglabāšanai, neskatoties uz to, kas reāli bija teikts, tad tulkam vajag kādu stratēģiju lai to veiktu.

3.2. Mīkstināšanas (*hedging*) definīcija un stratēģijas tulkošanā

Mīkstināšana tulkošanā ir “asas, pārāk tiešas vai rupjas valodas mīkstināšana, tas ir, padarīšana par neitrālāku. Šo taktiku izmanto, ja liekas, ka runātājs nemaz nav vēlējies pateikt ko tādu, kas ir potenciāli apvainojošs. Tās mērķis ir neļaut šai kļūdai apturēt saziņas norisi” (Veisbergs, 2016: 119 – 120).

Lingvistikā mīkstināšana laika gaitā ir pārvērtusies par plašu pragmatisko konceptu, kurš sevī iekļauj gandrīz visu provizoriskuma un iespējamības izteikšanu, kā arī nevēlamu faktoru mīkstināšanas un samazināšanas funkciju. Izmantojot šādu definīciju, mīkstināšanas stratēģijas ir visuresošas gan rakstiskajā, gan mutvārdu saziņā lielākajā daļā, iespējams, pat visās valodās. Mīkstināšanu uzskata par būtisku pragmatiskās kompetences sastāvdaļu, tas ir, spēju “komunicēt to ziņu kuru jūs vēlaties ar visām tās niansēm, jebkurā sociālajā vai kultūras kontekstā, kā arī spēt interpretēt jūsu sarunas biedra teikto, tā kā tas bija domāts” (Johansen, 2020: 81 – 82).

Tomēr, ņemot vērā visu iepriekš teikto, ir jāatzīmē ka uzskati par to, kas ir mīkstināšana tik un tā vēl joprojām ir strīdīga tēma valodniecībā. Pastāv daudz dažādu mīkstinājumu klasifikāciju un bieži vien starp tām ir vērā ņemamas atšķirības. Iespējams, tas ir tādēļ, ka pamata principi par mīkstināšanas pētīšanu ir atšķirīgi. Pētnieki aplūko mīkstinājumus no dažādām perspektīviem un to klasifikācijā tiek ņemti vērā dažādi mainīgie lielumi. Bez tam mīkstinājumu klases, kuras tiek analizētas, var vērā ņemami variēt (Gribanova & Gaidukova, 2019: 87).

1982. gadā Elena Prinsa (*Ellen Prince*) (1944 – 2010) un citi ieviesa daudzdimensionālu pieeju, kā aplūkot šo tēmu. Balstoties uz secinājumiem, kuri tika iegūti iepriekšējos pētījumos, zinātnieki ieteica mīkstinājumus iedalīt divās lielās grupās: tādos, kuri aptuvina un tādos, kuri nosedz. Pirmā grupa (tādi kuri aptuvina) mīkstina propozicionālo saturu un tos var vēl tālāk sadalīt tādos, kuri adaptē un tādos, kuri noapaļo. Mīkstinājumi, kuri adaptē, kā piemēram *nedaudz, mazliet, daži* attiecas uz piederību noteiktai grupai un sekmē teiktā interpretēšanu. Tādi, kuri noapaļo, kā piemēram *aptuveni, apmēram un ap*, norāda uz diapazonu kurā tiek aptuvināta kāda lieta. Otra lielā grupa (tādi kuri nosedz) attiecas uz nenoteiktības pakāpi par propozicionālo saturu kuru izsaka runātājs un var atainoties par to cik daudz runātājs tajā ir iesaistīts. Šos mīkstinājumus var sadalīt divās grupās: ticamības nosedzējos un attiecināšanas nosedzējos. Ticamības nosedzēji, kā piemēram, *es domāju ka, droši vien, man šķiet, cik es varu pateikt*, norāda runātāja nedrošību un šaubas par to kas tiek teikts. Otra apakšgrupa, attiecināšanas nosedzēji, satur izteicienus kuri papildina teiktā patiesības vērtību, kā piemēram *saskaņā ar, domājams, vismaz* utt. Šādos gadījumos bieži vien tiek pieminēts šis informācijas avots (ibid.: 87).

Tas, kā Prinsa sadalīja mīkstinājumus šajās divās lielajās grupās, bieži vien tiek kritizēts kā tīri teorētiska darbība. Pētnieks Džons Skeltons (*John Skelton*) 1988.gadā norādīja, ka šī klasifikācija spēj pastāvēt tikai abstraktā ziņā. Viņš uzskata ka tādi mīkstinājumi, kuri aptuvina, var arī funkcionēt kā tādi, kuri nosedz. Lai to ilustrētu, viņš kā piemēru piedāvā frāzi: “*Tas ir veidots no kaut kā līdzīga akmenim.*” Viņš apgalvo ka vārdi *kaut kā līdzīga* šeit kalpo kā

mīkstinājums kurš nosedz, jo tā padara kontekstu nenoteiktāku. Vienlaikus vārdus *kaut kā līdzīga* var uzskatīt arī par mīkstinājumu, kurš aptuvina. Ja frāzes sākumā lietotu vārdus *es uzskatu ka*, tad mīkstinājumu uzskatītu kā tādu kurš tikai nosedz. Mīkstinājumi kuri nosedz ir daudz biežāk atrodamī sarunās un tie var attiekties uz vairāk kā tikai vienu teikumu (ibid.: 87).

Pētniece Fransuāza Salagere-Meijere (*Françoise Salager-Meyer*) 1995.gadā mīkstināšanas ierīču taksonomijā pievienoja sekojošās vārdu grupas:

- 1) mīkstinājumi, kuri nosedz un izsaka varbūtību (piemēram, *var, spēj, varētu, iespējams*);
- 2) mīkstinājumi, kuri aptuvina pakāpi, kvantitāti, biežumu un laiku (piemēram, *apmēram, aptuveni, bieži, dažreiz*);
- 3) mīkstinājumi, kuri izsaka personīgās šaubas un tiešu iesaisti (piemēram, *es uzskatu, cik zinām, mūsu viedoklis ir ka*);
- 4) pastiprinātāji ar emocionāliem apakštoniem (piemēram, *ekstrēmi grūts/interesants, ar īpašu nozīmi, negaidīti, pārsteidzoši*);
- 5) mīkstinājumu salikumi (piemēram, *varētu ieteikt, izskatās ticami, liktos kaut cik*) (ibid.: 88).

Salagere-Meijere iekļauj pastiprinātājus mīkstinājumu klasifikācijā un analizē to atkārtotās biežumu un sadali dažādos žanros (ibid.: 88).

Pētot mīkstināšanas jēdzienu darba autors saskārās ar problēmu attiecībā uz angļu valodas tulkošanas terminu atveidošanu latviešu valodā. Latviešu valodā termini *hedging* un *mitigation* abi tiek atveidoti kā *mīkstināšana*, lai gan *mitigation* ir plašāks jēdziens, kas atšķirībā no *hedging* attiecas ne tikai uz tulkošanu. Tāpēc darba autors uzskata, ka jēdziena *mitigation* būtību var apzīmēt ar vārdu *mazināšana*. Turpmāk autors lieto jēdzienus *mazināšana* (*mitigation*) un *mīkstināšana* (*hedging*).

Klaudija Kaffi (*Claudia Caffi*) pētot mazināšanu (*mitigation*), ko definē kā vai nu kaut kā nepatīkama intensitātes samazināšanu, vai arī iespējamo negatīvo efektu vājināšanu, ievieša vēl vienu vājināšanas mehānismu klasifikāciju, kurā tie tiek sadalīti trijās lielās grupās: kamuflāžā (*bushes*), mīkstinājumos un nosedzējos. Kamuflāža ir izteicieni kuru mērķis ir samazināt propozicionālā satura tiešumu, un tā rezultātā tie ietekmē teiktā patiesības vērtību. Mīkstinājumi ir izteicieni, kuri ietekmē emocionālos un attieksmes aspektus, un tie samazina runātāja apņemšanās pakāpi. Visbeidzot, nosedzēji ir mehānismi, kurus izmanto, lai izvairītos no paša piesaistīšanas teiktajam un noliegtu paša atbildību, piemēram, pārlietot atbildību par teikto uz kādu citu runātāju. Kaffi mazinājumi pēc savas būtības un satura ir līdzīgi Prinsas mīkstinājumiem (ibid.: 88).

Salageres-Meijeres teoriju vēlāk tālāk attīstīja Helēna Tana (*Helen Tan*) un Čana Henga (*Chan Swee Heng*). Balstoties uz viņu lingvistisko pētījumu, visus mīkstinājumus var grupēt: adverbos (*adverbials*) (piemēram, *aptuveni*), epistēmiskajos darbības vārdos (piemēram, *iesaka, liekas, rādās*), modālajos darbības vārdos (piemēram, *varētu, spētu*), izziņas darbības vārdos (piemēram, *uzskata, domā, spekulē*), hipotētiskās konstrukcijās un paredzēšanas klauzulās (*ibid.*: 88).

Pretrunīgie viedokļi, par mīkstināšanas būtību ir radījuši lielu daudzumu versiju par to, kādas ir mīkstināšanas funkcijas. Valodnieku vidū nav vienprātības arī par mīkstināšanas mērķi. Džordžs Filips Lakoffs (*George Philip Lakoff*) (1941) min divus mīkstināšanas lietošanas iemeslus: lai izteiktu nenoteiktību vai lai padarītu teikto maigāku, lai tas būtu pieklājīgs. Prinsa un Skeltons uzskata, ka mīkstinājumu galvenā funkcija ir izteikt informāciju neuzmācīgā veidā un neliekot runātājam izskatīties lielīgam. Deivids Kristals (*David Crystal*) (1941) mīkstinājumu izmantošanu skaidro kā runātāja vēlmi nebūt precīzam, izvairīties no papildu jautājumiem un nevēlēšanos teikt patiesību. Pēc Salageres-Meijeres domām daudzās situācijās tieša fakts, viedoklis, informācijas un apgalvojumu izteikšana var likties neatbilstoša, iespējams pat nepieklājīga. Bez tam mīkstināšana ļauj runātājam izteikt informāciju un ziņot par pētījumu rezultātiem precīzākā veidā. Citi pētnieki aplūko mīkstināšanu pozitīvas un negatīvas pieklājības ietvaros. Pozitīvas pieklājības stratēģijas ļauj samazināt draudu klausītāju pozitīvajam statusam, liek viņiem justies apmierinātiem, novērtētiem un atslābinātiem. Negatīvās pieklājības stratēģijas ļauj mazināt teiktā efektu uz klausītājiem, it īpaši ja doma, kuru nodod teiktais, ir ļoti kategoriska, padarot to vairāk provizorisku un mazāk graužošu. Visi pētnieki piekrīt viedoklim, ka mīkstinājumi ir diskursa līdzekļi, kuru funkcija veicināt precizitāti un pieklājību un samazināt negatīvos zemtekstus (*ibid.*: 89).

Darba autors uzskata ka trīs no iepriekšējā rindkopā pieminētajām funkcijām ir īpaša nozīme un noderība tulka profesijā. Tās ir empātija, pareizo vārdu meklēšanas signalizēšana un izvairīšanās no “eksperta tēlošanas”. Viena no mīkstinājumu priekšrocībām ir tāda, ka tos var izmantot ne tikai, lai modificētu teiktā propozicionālā satura tiešumu, bet tie arī ļauj ņemt vērā klausītāju personīgās jūtas. Kad runājam, mēs izsakām ne tikai propozīcijas un attieksmes pret tām, bet arī attieksmi pret klausītājiem. Šo funkciju var saukt arī par starppersonu funkciju. Kad runātājs saka kaut ko, kas potenciāli var būt pretrunīgs, bieži vien teiktajā ir daudz mīkstinājumu. Tas nav tāpēc, ka runātājs šaubās par paša teiktā patiesību, bet viņš nav pārliecināts kā citi uztvers teikto. Izmantojot mīkstinājumus, runātājs aizsargā klausītājus no pretrunīgo vārdu pilnā spēka. Protams, tas aizsargā arī pašu runātāju: mīkstinājumu izmantošana ļauj izvairīties no apsūdzēšanas, ka runātājs ir pateicis ko rupju. Mīkstinājumu izmantošana, lai pasargātu gan sevi, gan klausītājus, ir viena no to būtiskākajām funkcijām. Ideja ka mums vajag pasargāt sevi

un tos ar kuriem mēs runājam, nāk no saziņas modeļa, kurā ir priekšstats par “sejas saglabāšanu” (*to save face*) un ar to saistīto priekšstatu par “sejas vajadzībām” (*face needs*). Mums visiem ir “sejas vajadzības”, tas ir, vajadzība lai ievērotu mūsu personīgo telpu (ko pazīst kā “negatīvo seju”) un tikpat svarīgā vajadzība tikt atzītiem un patikt citiem cilvēkiem (“pozitīvā seja”). Mīkstinājumi ir ļoti noderīgi, lai aizsargātu “negatīvo seju”: tie palīdz izvairīties no uzspiešanas citiem cilvēkiem. Klasisks piemērs ir standarta formula palūgt kādam palīdzību: “Vai varēsi man aizdot piecīti?”, kurā izmanto mīkstinājumu *vai varēsi*, nevis stingro (un “sejai” draudošo): “Aizdod piecīti!”. Mīkstinājumi arī palīdz saglabāt “pozitīvo seju” izsakot pretrunīgus viedokļus. Piemēram, runājot par kāda cilvēka ārējo izskatu, lietojot mīkstinājumus ir lielāka iespēja saglabāt savu sarunas biedru labos uzskatus par sevi, jo ar mīkstinājumu palīdzību netiek tieši izteikts kas tāds, kas varētu būt rupjš (Coates, 1996: 156 – 157).

Mīkstinājumi ir arī ļoti labi palīg līdzekļi, lai parādītu, ka runātājs meklē pareizos vārdus savas domas izteikšanai. Kā piemēru var minēt teikumu: “Ir tāda sajūta, ka deguns it kā izplešas.”. Mīkstinājums *it kā* dod ziņu klausītājiem, ka runātājs meklē pareizos vārdus kā arī signalizē, ka tas vārds, kuru galu galā izmantos, iespējams, nebūs perfektā izvēle. Pirms vārdiem *it kā* sarunās parasti ir īsa pauze. Mīkstinājums ziņo, ka runātājs vēl joprojām ir aktīvs pat ja var sekot pauze: klausītāji tad var dot runātājam laiku atrast atbilstošos vārdus (ibid.: 158).

Dažreiz runātājs speciāli izmanto mīkstinājumu pirms atslēgas vārdiem. Šādā gadījumā mīkstināšana var būt stratēģija lai izvairītos no “eksperta tēlošanas”. Problēma “eksperta tēlošanā” ir tāda ka, ja runātājs izrāda pārāk lielu pārliecību savā teiktajā, var rasties iespaids ka viņš ir pārāk autoritatīvs. Ja netiek izmantoti mīkstinājumi, tad it īpaši diskusijās, kurās piedalās vairākas puses, citiem runātājiem ir grūti izteikt savus viedokļus, neizklausoties antagonistiski. Bez mīkstināšanas izmantošanas runātāji ieņem bezkmopromisa pozīcijas, kas var radīt konfliktus (ibid.: 160 – 161).

Var secināt, ka mīkstināšana ir jēdziens, kuram gan valodniecībā kopumā, gan arī tieši tulkošanā ir ļoti liela nozīme. Tulkošana ir saziņas aktivitāte, uz kuru attiecas arī visi pārējie starppersonu komunikācijas noteikumi, un arī šajā jomā mīkstināšana ir ļoti spēcīga un noderīga metode, kura var noteikt saziņas veiksmīgumu. Darba autors jēdzienu *mīkstināšana tulkošanā* kopš šī brīža definēs šādi: ***“Vārdi vai frāzes, kuras izsaka nenoteiktību, daudznozīmību un piesardzību par pārējo informāciju teikumā, kuras lieto, lai padarītu runātāja teikto neitrālāku, izsakot tādā veidā, lai klausītāji saprastu to, ko runātājs mēģina pateikt, un sasniegtu to efektu, kuru runātājs vēlas panākt.”***

4. VEIDI KĀ MĪKSTINĀŠANA VAR PĀRKĀPT TULKA LOJALITĀTI

Kad ir iegūta gan tulka lojalitātes, gan arī mīkstināšanas definīcija, ir iespējams aplūkot to kā mīkstināšana potenciāli var pārkāpt tulka lojalitāti. Darba autors uzskata, ka pastāv divi galvenie veidi kā tiek pārkāpta tulka lojalitāte mīkstinot:

- 1) runātāja nodoma pārprašana;
- 2) tulka personiskā neobjektivitāte.

Vispirms tiks aplūkots pirmais veids.

4.1. Runātāja nodoma pārprašana

Kā jau tika noskaidrots iepriekš (skatīt 2.1), tulka galvenais un svarīgākais mērķis ir ļaut saviem klausītājiem zināt precīzi to, ko runātājs mēģina pateikt, un dot klausītājiem to iespaidu, kuru vēlas panākt runātājs. Ņemot to vērā, var iedomāties vienu ļoti lielu potenciālu tulka kļūdu, kad viņš plāno izmantot mīkstināšanu – ir ticis pārprasts runātāja nodoms.

Tāpat kā uz runātāju, tā arī uz tulku attiecas cilvēcisks faktors, un arī tulks var pieļaut kļūdas, tai skaitā arī runātāja nodoma pārprašanu. Tradicionāli valda uzskats, ka saziņā ar citiem runātājs droši vien vēlas izrādīt pieklājīgu un/vai neitrālu attieksmi pret saziņas biedru. Tas attiecas arī uz starpvalodu saziņu, kurā piedalās starpnieks – tulks. Šo uzskatu pastiprina arī saziņas konteksts – tulkošanā tas parasti ir oficiālas, augsta ranga un prestiža iestādes un pārstāvji, piemēram, sēdes ES parlamentā, divu valstu augstu amatpersonu satikšanās, starptautisku banku vai uzņēmumu pārstāvju sanāksme, tiesas, apbalvošanas ceremonijas, reliģiskie pasākumi, konferences un vēl daudzi citi pasākumi. Pat ja pasākums ir tik mazs, kā piemēram, ārzemju firmas pārstāvja ierašanās uz kādā mazpilsētā tikko atvērta firmas veikala atklāšanu, kur paredzams, ka ieradīsies tikai pāris vietējie, vienmēr tiek uzskatīts, ka runātājs dosies uz turieni ar labvēlīgiem nodomiem un būs pieklājīgs vai arī vismaz neitrāls.

Šādam uzskatam, protams, ir pamats. Visās šajās situācijās saziņas dalībnieks var iegūt ļoti daudz labuma, ja viņš būs pieklājīgs, piemēram, liekot sev izskatīties taktiskam, labvēlīgam, ieinteresētam, parādot, ka viņam rūp klausītāju viedokļi utt (Brown & Levinson, 1987: 71).

Tomēr ir situācijas, kad runātāja nodoms nav būt pieklājīgam, taktiskam, neagresīvam vai neitrālam. Runātājs var vēlēties būt tiešs, ass un pat rupjš, tas ir, pilnīgi pretējs neitralitātei. Šādiem nodomiem var būt daudzi dažādi cēloņi. Iespējams, ka runātājs uzskata, ka runas tēmas apspriešana ir steidzama un ka, pēc viņa domām, tiek lieki tērēts vērtīgs laiks, tāpēc ir

nepieciešams runāt bez aplinkiem, kas sevī ietver pārlieku lielas nenoteiktības un virspusējas pieklājības atmešanu. Runātājam var šķist, ka tas, ko viņš mēģina pateikt, tiek ignorēts vai arī to mēģina tīšām noklusēt. Šādi var gadīties ja tēma, par kuru vēlas runāt, ir sāpīga, kā piemēram, ja notiek kāda netaisnība, par kuru klausītāji ir vienaldzīgi vai arī to atbalsta, īpaši gadījumos, kad runātājs ir vai jūtas kā daļa no cilvēkiem pret kuriem tiek vērsta netaisnība, piemēram, kādas apspiestas etniskās grupas loceklis vai arī kādu noteiktu noziegumu grupas upuris. Kādas valsts pārstāvis var justies aizvainots par to, kā starptautiskā kopienā vai savienībā pamatoti vai nepamatoti izturas pret viņa valsti un tāpēc nevēlas būt pieklājīgs pret citu valstu pārstāvjiem. Ir grūti mīkstināt kādu izteikumu, ja runātājs tajā ir ļoti emocionāli iesaistīts. Šādas lietas visbiežāk ir dzimums, rase, etniskā piederība, seksuālā orientācija, jebkāda veida diskriminācija un apspiešana, noziedzība, politiskā ideoloģija, filozofiskie uzskati, dzīvnieku tiesības un runātāja personīgā dzīve. Tas, ka runātājs ir emocionāls, nenozīmē, ka viņa teiktais ir nevietā vai arī pretrunā ar viņa nodomiem. Ja runātāja nodoms ir būt tiešam un emocionālam, tad tulka lojalitāte liek tulkam nemīkstināt runu, jo tas pārkāptu tulka lojalitātes principu.

Runātāja mērķi var arī būt diezgan tumši un negatīvi. Ir iespējams, ka runātāja nodoms ir uzspiest, iebiedēt, apvainot un pat pazemot saziņas biedrus. Tā var gadīties, ja runātājs sastopas ar klausītāju, kura uzskati ir pilnīgi pretēji runātāja uzskatiem. Kā piemēru var minēt kādreizējās britu premjerministres Margarētas Tečeres (*Margaret Thatcher*) (1925 – 2013) teikto, uzsākot sarunas ar Franču Kongo vadītāju, kurš bija izteikts marksists. Tečere pārlicās pār galdu un deklarēja “*Es ienīstu komunistus*”. Franču tulks, kurš tobrīd kalpoja kā starpnieks, to pārtulkoja kā: “*premierministre gribētu uzsvērt, ka viņa nekad nav nopietni atbalstījusi Kārļa Marksa idejas*” (Veisbergs, 2016: 119).

Pēc darba autora domām, ir grūti pateikt, vai minētā apgalvojuma mīkstināšana šajā gadījumā bija vietā. No vienas puses, iespējams, ka Tečere tik tiešām pieļāva asu kļūdu, kura būtu padarījusi visas sarunas starp abiem par bezjēdzīgām. Bet tikpat labi pastāv iespēja, ka Tečere ļoti labi saprata ko dara, zinot viņas politiskos un ekonomiskos uzskatus. Pastāv iespēja, ka tulks mīkstinot pārprata viņas nodomus, kuri šajā gadījumā varēja būt tieši izrādīt necieņu pret viņas politiskajiem ienaidniekiem.

Kā jau tika rakstīts iepriekš, tulkam ir jāveic lēmumi par tālāko rīcību ļoti īsā brīdī. Pat, ja runas tēma un teksts tulkam zināms jau iepriekš, lai viņš spētu sagatavoties, vēl joprojām pastāv iespēja, lai arī cik ļotiniecīga, ka runātājs pateiks ko tādu, kā burtiska iztulkošana apstādinātu visu komunikācijas procesu. Tam var būt divi iemesli, proti: vai nu runātājs grib panākt to, ka klausītāji saprot viņu un viņa viedokli, lai arī cik nepieklājīgam un tiešam jābūt, lai to panāktu, vai arī runātājs speciāli vēlas likt klausītājam zināt, ka viņam ir vienalga tas, ko klausītājs domā un uzskata, jo runātājs pieturas pie saviem uzskatiem. Pēdējā gadījumā, ja

skaidrs, ka viena puse nevēlas rast risinājumu un tīši virza sarunu strupceļā, tad lojalitāte tulkam liedz lietot mīkstināšanu (ibid.: 120).

Līdz ar to var rasties problēma, ka tulku šāda pēkšņa agresivitāte vai necieņa pret klausītāju var pārsteigt un apstulbināt. Tas ir tāpēc, ka tulkam, kā jau visiem cilvēkiem, pirmais instinkts sarunās, protams, būs uzvesties pieklājīgi vai arī vismaz neitrāli. Iespējams pat, ka tulks pazīst kādu klausītāju vai klausītāju grupu, un tulkam ir neitrāla vai pozitīva attieksme pret klausītājiem. Tādos gadījumos šāda pēkšņa necieņa no runātāja puses var izrādīties jo īpaši šokējoša.

Viena no tulka profesijas specifiskām ir tas, ka tulkam ir jāspēj iztulkot pat tādas lietas, kuras viņš nemaz nebija gaidījis un nav spējis paredzēt tulkojamajā runā. Tulkam ir jābūt profesionālajai kompetencei veikt savu profesionālo pienākumu, pat ja runātāja teiktais ir pilnīgā pretstatā ar paša tulka uzskatiem. Rodas jautājums – kā tulks var zināt runātāja patiesos nodomus? Diemžēl nekad nebūs simtprocentīgi zināms, ko domā kāds cits cilvēks, tomēr ir veidi, kā varētu nojaust runātāja nodomu.

Visnozīmīgākais veids ir sagatavošanās pirms runas tulkošanas. Kā rakstījis profesors Andrejs Veisbergs: "...der noskaidrot, kādi cilvēki varētu piedalīties pasākumā, uzzināt, kādas problēmas pasākumā tiks risinātas. Ja ir pieejams runātāju saraksts, vēlams papētīt cilvēku biogrāfijas (piemēram, ASV ģenerāļa karjeru NATO struktūrās), to sarakstītos darbus (piemēram, menedžmenta profesora grāmatas vai *Body Shop* īpašnieces dzīves filozofiju). Ja paredzama kāda valstsvīra uzstāšanās, der papētīt viņa viedokļus, palasīt vismaz pāris jaunākās runas. Internetā šāda informācija parasti ir viegli pieejama. Ja gaidāms oficiāls pasākums ar amatpersonu piedalīšanos, der iedziļināties protokola jautājumos, lai kaut aptuveni zinātu pasākuma norises pamatprincipus" (ibid.: 35 – 36).

Vēl, ja tas ir iespējams, var palīdzēt sekošana līdz runātāja ķermeņa valodai: žestiem, sejas izteiksmei un stājai. Ķermeņa valoda – roku un plaukstu žesti, sejas mīmika, pozas un rokasspiedieni – nereti daudz patiesāk nekā vārdi pauž cilvēka attieksmi. Katrs žests ir kā vārds, kuram var būt vairākas nozīmes, un, salikts kopā ar citiem vārdiem, tas veido teikumu, kas palīdz izprast jēgu un nepārprotami atklāj cilvēka jūtas un attieksmi. Ķermeņa visizteiksmīgākā daļa ir seja. Tai raksturīgas sešas galvenās izteiksmes: laime, skumjas, pārsteigums, bailes, dusmas un neuzticēšanās, un katru no tām pavada atpazīstamu signālu kombinācija. Piemēram, kad esam dūsmīgi, uzacis saraujas uz iekšpusi un augšu, nāsis ieplešas, bet lūpas sakļaujas.

Var palīdzēt arī ieklausīšanās runātāja balsī. Valoda ir komunikācijas veids, kurā svarīgs ir ne tikai izteiktā saturs, bet arī balss tonis, ritms, runāšanas skaļums, intonācija. Balss tonis un intonācija mums bieži pasaka priekšā, ko cilvēks patiesībā domā. Dzirdot labus vārdus, kas izteikti izsmejošā balsī, varam uztvert sarkasmu vai saprast, ka cilvēks nemaz nedomā to, ko

saka. Ļoti svarīgi, lai balss tonis saskan ar vēstījumu, kuru paužat vārdiski un ar ķermeņa valodu. Ja ledainā balsī sakāt: “Neuztraucies, viss ir kārtībā!”, tad šie vēstījumi nesaskan un var radīt apjukumu un neizpratni – tad ir vai nav kārtībā? Ieklausīšanās runātāja balss tonī, ritmā, skaļumā un intonācijā var palīdzēt dot norādījumus par runātāja nodomu.

4.2. Tulka neobjektivitāte

Pastāv arī iespēja, ka tulks apzināti vai neapzināti mīkstina runātāja teikto savas personiskās neobjektivitātes dēļ. Kā visiem cilvēkiem, arī tulkiem ir savi personīgie uzskati, kurus viņi ir ieguvuši dzīves laikā. Šos uzskatus var veidot kultūra, kurā tulks uzauga un dzīvo, politiskie un sociālie apstākļi tajā vidē, kurā dzīvo tulks. Apzināti vai neapzināti tulks var manipulēt ar avota tekstu.

Tulkošanā manipulāciju var uztvert vismaz divos veidos:

- 1) kā kaut ko negatīvu, kā “redzamas pazīmes tulka ideoloģiskajai uzspiešanai tekstā, kuras ir oriģinālā teksta (apzināta vai neapzināta) sagrozīšana, kuru pamatā parasti ir tulka reliģiskie vai politiskie uzskati”;
- 2) kā pozitīvu, kad tulks mēģina padarīt kādu noteiktu tekstu saprotamāku mērķa auditorijai, tā nodrošinot tā pieņemšanu mērķa kultūrā lai šķērsotu kultūru plaisu un veicinātu tā saprašanu (Dukāte, 2009: 83).

Tulkošanā manipulāciju var redzēt kā apstrādi, sagrozīšanu vai uzlabošanu. Tekstā manipulācija parādās pārmaiņu veidolā, kuras var parādīties, kā piemēram, izlaišana, papildināšana, aizstāšana, vājināšana un aizvietošana. Pārmaiņas var tikt veiktas vairāku iemeslu pēc, visbiežāk tie ir lingvistiski, kultūras, psiholoģiski vai ideoloģiski iemesli. Pārmaiņas var tikt veiktas arī nezināšanas dēļ. Manipulācija var ieņemt pilnīgas vai daļējas tulkošanas stratēģijas formu, tā var būt brīvprātīga vai piespiedu kārtā uzspiesta. Brīvprātīgā manipulācija atsaucas uz tādiem gadījumiem, kad tulks vai tulkotājs nav tas, kurš ir izlēmis, ka obligāti ir jāievieš pārmaiņas mērķa tekstā, bet tik un tā tās ievieš. Piespiedu kārtā uzspiesta manipulācija lielākoties notiek tad, kad tulkošana kā process ir spiests spēlēt kādu sociālo lomu kādā noteiktā kultūras kontekstā. Ir jātiek ievērotiem kādiem noteikumiem, pastāvošiem tulkošanas standartiem, kuri visbiežāk tiek izpausti noteikumu, normu un konvenciju formā (ibid.: 83).

Sociālās normas var būt dažādas. Tas, kas bija pieņemams vai vēlams vienos laikos vai vietā, citos var tikt uzskatīts par nepieļaujamu, un otrādi. Sociālo normu veidošanos un funkcionēšanu nosaka dažādu kultūras, ekonomisko, politisko un sociālo dzīves apstākļu

mijiedarbība. Tomēr šīs normas vienmēr ir arī savdabīgas vienošanās rezultāts, vairākuma viedokļa izpausme visas sabiedrības vai kādas grupas subkultūras līmenī. Individīdiem var būt atšķirīga tolerances pakāpe attiecībā pret sociālajām normām - gan apziņā, gan praktiskajā darbībā no kādas normas pilnīga nolieguma līdz pat tās jēgpilnas eksistences atzīšanai (Laķis, 2002: 81 – 82).

Ieva Zauberga norāda: “Tulkošana vienmēr ietver nozīmes atkārtotu kontekstualizāciju. Katrā vēstures periodā adresātu kultūra lemj, cik lielā mērā avota teksts jāpielāgo vietējām vērtībām” (Zauberga, 2016: 50). Kā piemēru šādiem ierobežojošajiem standartiem var minēt noteikumus, kas bija jāievēro tulkotājiem Padomju Savienībā: “Padomju varas sistēmā tulkotājus uzskatīja par ideologu darbarīkiem. Izdevēji, redaktori, korektori, partiju amatpersonas un citas iesaistītās personas strikti kontrolēja tulkotājus” (ibid.: 46). Arī mīkstināšanu var izmantot manipulatīviem nolūkiem. Lai arī laiki mainās un tāpat arī valstu politiskās sistēmas, joprojām pastāv iespēja ka no kādas noteiktas valsts vai organizācijas tulkiem tiks sagaidīts, ka tas, ko viņi teiks, atbildīs viņu kultūras paražām un politiskajiem principiem.

Tāpat kā politiskie un ideoloģiskie ierobežojumi, pastāv arī kulturālie ierobežojumi. Līdz pat 20. gadsimta otrajai pusei, latviešu literārajā valodā pastāvēja uzskats ka sarunvalodai, tai skaitā rupjībām, nevarēja ļaut “samaitāt” daiļliteratūras valodu (Dukāte, 2009: 106). Šādi paši uzskati par rupjībām un sarunvalodu vēl joprojām var ietekmēt to, ka tulki zemapziņā izvēlas pielietot mīkstināšanu. Ir vispārpieņemts uzskatīt, ka oficiālos pasākumos vispār nav vietas rupjībām un necenzētai valodai, tomēr, kā runāts iepriekšējajā apakšnodaļā, ja runātāja nodoms ir būt rupjam, iespējams, vislabākais veids, kā viņa teikto iztulkot, ir lietot rupjības.

Kristiāna Norda ir norādījusi, ka lojalitāti savā ziņā var uztvert kā visu saziņas mijiedarbības, ko sauc par tulkošanu, iesaistīto partneru nodomu un gaidu cienīšanu. Tomēr viņa pati piemetina ka “cienīšana” nenozīmē to pašu ko “darīt tieši to, ko citi no tevis sagaida (Nord, 2007: 16). Lai arī, protams, kā piemērā ar Padomju Savienību, tulkam var rasties lielas personīgās sekas no tulkošanas noteikumu neievērošanas, ideālajā gadījumā tulks veiks izvēli par labu savas profesijas principu saglabāšanai.

Tomēr nevajag atmest iespēju, ka arī pašam tulkam ir personīgie aizspriedumi, kuri var likt viņam izmantot mīkstināšanu tādās vietās, kur to nevajadzētu. Pēc autora domām, šāda mīkstināšanas izmantošana ir visnepieļaujāmākais veids kā pārkāpt tulka lojalitāti. “Tulki bieži saskaras ar personiskās lojalitātes problēmu. Saturā un formas ziņā labi izjūtot abas puses, tulks vismaz teorētiski var būt lojāls abām. Būdam neitrāls, tulks neieņem vienas puses pozīciju, ir taktisks un lojāls un dekodē abu pušu interesēs. Nereti sarunu jautājums tulkam ir personiski aktuāls – reliģija, aborti, nāvessods, homoseksualitāte, komunisms, fašisms, vēsture. Šajos

gadījumos būtu ļoti uzmanīgi jāizvairās no savas attieksmes netiešas paušanas. Tulks nekādā ziņā nedrīkst iekrāsot sacīto ar savu attieksmi, lai cik nepareiza, kļūdaina, politiski vai ētiski nepieņemama viņam šķistu kāda runātāja pozīcija” (Veisbergs, 2016: 136). Mīkstināšana tulka personīgās neobjektivitātes dēļ varētu izskatīties, kā piemēram, kad runātājs izsaka kaut ko tiešu vai asu pret reliģiju, kurai pieder tulks, tāpēc tulks savu aizspriedumu dēļ runātāja teikto izsaka vājinātā formā, tā atņemot avota teksta spēku.

Ņemot vērā visu iepriekš rakstīto, darba autors uzskata, ka mīkstināšana nav kaut kas tāds, kas kategoriski pārkāpj tulka lojalitāti. Mīkstināšana vienkārši ir darbarīks, stratēģija, viena no daudzām, kuras ir pieejamas tulkiem. To var pielīdzināt žņaugam medicīnā vai arī asām garšvielām kulinārijā. Tomēr, tāpat kā žņaugam, asām garšvielām vai arī jebkuram darbarīkam, ir pareizais brīdis un pareizais laiks to izmantot, jo tās var sabojāt visu pārējo procesu. Mīkstināšana, kad to lieto nevietā, var padarīta runātāja visu runu par izgāšanos. Tas, kuros gadījumos ir atbilstoši lietot mīkstināšanu, ir atkarīgs no daudziem faktoriem, liela daļa no kuriem parādās tikai tieši tajā momentā, kad runātājs pasaka kaut ko tādu, kas varētu radīt problēmas. Pēc autora domām, ir vienmēr jāatceras, ka *mīkstināšana* kā tulkošanas stratēģija vienmēr ir pakļauta un atrodas otrajā vietā *tulka lojalitātei* kā morālajam un ētiskajam principam. Ja mīkstināšana kādā noteiktā gadījumā pārkāpj tulka lojalitāti, tad labāk ir to šajā gadījumā nemaz neizmantot.

5. MĪKSTINĀŠANA EIROPAS PARLAMENTA RUNĀS

Darba autors maģistra darba ietvaros veica pētījumu par mīkstinājumu izmantošanu Eiropas Parlamenta plenārsēžu runu tulkojumos. Lai atrastu piemērus, kuros mīkstināšana ietekmē tulka lojalitāti Eiropas Parlamenta plenārsēžu runu tulkojumos, darba autors izmantoja Eiropas Parlamenta oficiālās mājas lapas *Multimedia Centre European Parliament* tiešsaistes straumēšanas sadaļu, kur tās ir iespējams klausīties gan oriģinālvalodā, kurā runātājs ir izteicies, gan Eiropas Savienības oficiālo valodu sinhronajos tulkojumos. Papildus ir pieejami sēžu protokoli, kurā runātais fiksēts rakstiski.

Parlamenta debašu laikā tiek apspriestas ļoti daudzveidīgas tēmas, debašu dalībniekiem darbojoties vidē, kur ir ierobežots laiks, lai izteiktos, kas rada emocionāli ekspresīvu vidi. Nereti tiek diskutēts par politiski, nacionāli un etniski jūtīgām tēmām, kurās dažādiem runātājiem var būt diametrāli pretēji uzskati. Tāpēc runātāji mēdz izteikties nediplomātiski vai pat kādai klausītāju grupai aizvainojoši. Tomēr, klausoties Parlamenta debates, autors secināja, ka ir atrodamu vien nedaudzpiemēri, kuros mīkstināšanas izmantošana pārkāpj tulka lojalitāti.

Pētījumam izvēlētas debates nejausā secībā no laika posmā no 2010. gada. Autors klausījās runātāju runas par 52 dažādām tēmām ar kopējo garumu 346 minūtes un 19 sekundes un to sinhrono tulkojumu plenārsēžu videoierakstā. Konstatējot iespējamu mīkstināšanu, kas pārkāpj tulka lojalitāti, izpētīja runas protokolu, salīdzinot runas tekstu un tulkojumu ar tulka sinhrono tulkojumu. Gadījumos, kad runas protokolā nebija tulkojuma latviešu valodā, autors pats veica tulkojumu. Salīdzinot visus trīs elementus, bija iespējams identificēt mīkstināšanas gadījumus, kuros tiek pārkāpta tulka lojalitāte.

Pētījuma gaitā tika identificēti 22 mīkstināšanas, kas pārkāpj tulka lojalitāti gadījumi dažādu runātāju debatēs par 12 dažādām tēmām, kuri sava ziņojuma paušanai izmanto angļu, vācu vai franču valodu, un šīs uzstāšanās laikā ir pieejams sinhronais tulkojums latviešu valodā, kuru ir veikuši dažādi tulki. Kā piemēru tulka lojalitātes ievērošanai darba autors izmanto 1 runa, kurā runātājs izmanto latviešu valodu, un uzstāšanās laikā veikts tulkojums angļu valodā.

5.1. Kvalitatīvā analīze

Piemērs Nr. 1

Runātāja teksts: *“Large-scale repatriations might be repulsive, but are even more repulsive given the empty human rights lip-service of recent decades when technically, nothing was done to alleviate the terrible poverty of the Roma, except for the chanting of a few cold words about anti-discrimination and tolerance when it became politically handy. We, the*

European Roma, reject the political misuse and misinterpretation of our issues. The Roma must set the discourse about themselves to reveal the problems and to articulate what actions and measures have to be taken." (Tiešsaistes resurss 6).

Tulkojums latviešu valodā: *"Liela mēroga repatriācijas var būt atbaidošas, bet tās ir vēl atbaidošākas, ņemot vērā pēdējo desmitgažu tukšās runas par cilvēktiesībām, kad nekas konkrēts netika darīts, lai mazinātu briesmīgo romu nabadzību, izņemot dažu vienaldzīgu vārdu skandēšanu par nedismkrimināciju un iecietību brīžos, kad tas bija politiski izdevīgi. Mēs, Eiropas romi, nosodām mūsu problēmu ļaunprātīgu izmantošanu un nepareizu skaidrošanu. Romiem pašiem ir jānosaka diskursa tēmas, lai atklātu problēmas un formulētu, kādi pasākumi ir veicami."* (Tiešsaistes resurss 7).

Tulka sinhronais tulkojums: *"Repatriācija ir iespējama, bet ir jāievēro cilvēktiesības. Tehniski, patiesībā, nekas nav darīts lai novērstu Romu lielo nabadzību un lai cīnītos pret diskrimināciju un neiecietību. Jautājumi tiek nepareizi interpretēti. Romiem arī ir jārunā par savām problēmām"* (Tiešsaistes resurss 8, 15:34:25).

Piemērā Nr. 1 runātājs izsakās ļoti emocionāli, nosaucot repatriācijas par "atbaidošām", pieminot "tukšās runas" par cilvēktiesībām, romu "briesmīgo nabadzību" un "vienaldzīgu vārdu skandēšanu". Tulks ir mīkstinājis tekstu, izlaižot avota tekstā lietotos epitetus. Mērķa teksts interpretē avota tekstu vājinātā formā, tā atņemot teksta emocionālo spēku. Pēdējie divi avota teksta teikumi mērķa tekstā mīkstināti tik neitrālā veidā, ka neļauj klausītājam uztvert domu, ko vēlējies pateikt runātājs.

Piemērs Nr.2

Runātāja teksts: *"Herr Präsident! Ich bin zutiefst enttäuscht – und meine Fraktion mit mir –, wenn ich mir anhöre, was die Kommission heute gesagt hat."* (Tiešsaistes resurss 6).

Tulkojums latviešu valodā: *"Priekšsēdētāja kungs, es, tāpat kā mana grupa, esmu ļoti vilnīes, šodien dzirdot Komisijas teikto."* (Tiešsaistes resurss 7).

Tulka sinhronais tulkojums: *"Es drusku esmu vilnīes, un mana politiskā grupa arī."* (Tiešsaistes resurss 8, 15:35:48).

Piemērā Nr. 2 tulks ir īpašības vārdu "ļoti" ar adaptējošu mīkstinājumu "drusku", pilnība maina avota teksta domu, jo īpašības vārdi "ļoti" un "drusku", kas ir sarunvalodas sinonīms īpašības vārdam "nedaudz", ir ar pilnīgi pretēju nozīmi. Tādejādi mērķa teksta doma ir pretēja avota teksta domai.

Piemērs Nr.3

Runātāja teksts: *"We do not just get highly educated and skilled people with a strong work ethic coming from another Member State. It means we have no protection against the entry of socially undesirable and criminal elements."* (Tiešsaistes resurss 6).

Tulkojums latviešu valodā: “Pie mums no citām dalībvalstīm neierodas tikai augsti izglītoti un kvalificēti cilvēki ar stingru darba ētiku. Tas nozīmē, ka mums nav nekādas aizsardzības pret sociāli nevēlamu un kriminālu indivīdu iebraukšanu.” (Tiešsaistes resurss 7).

Tulka sinhronais tulkojums: “Protams, ka mums ir izglītoti cilvēki, bet netiek aizsargāti citi cilvēki.” (Tiešsaistes resurss 8, 16:00:37).

Piemērā Nr. 3 rodas iespaids, ka tulks nav sapratis, par ko vispār runā runātājs. Līdz ar to mērķa teksts neatbilst avota teksta saturam un domai, ko vēlējās pateikt avota teksta autors.

Piemērs Nr.4

Runātāja teksts: “Les pays d'accueil, également, où les responsables politiques – je pense à l'Italie, hier, ou à la France, mon pays, aujourd'hui – ont trop souvent donné le sentiment de montrer du doigt, de stigmatiser une communauté tout entière et d'en faire le bouc émissaire facile de toutes les craintes et de toutes les peurs. Cela n'est pas acceptable.” (Tiešsaistes resurss 6).

Tulkojums latviešu valodā: “Tas attiecas arī uz uzņēmējām valstīm (un te es domāju Itāliju pagātnē vai manu valsti Franciju patlaban), kur politiskie līderi pārāk bieži ir radījuši iespaidu par rādīšanu ar pirkstu, visas kopienas stigmatizāciju un romu izmantošanu par ērti pieejamiem grēkāžiem, ko vainot par bailēm un neuzticību kopumā. Tas ir nepieņemami.” (Tiešsaistes resurss 7).

Tulka sinhronais tulkojums: “Otrkārt, tā ir zināma atbildība arī no uzņemšanas valstu puses, te es domāju par Itāliju, Franciju un citām. Diemžēl, īstenotā politika ir novedusi pie tā ka tiek stigmatizēta visa sabiedrība kopumā, visa kopiena kopumā. Un tas rada bailes un neskaidrību.” (Tiešsaistes resurss 8, 16:14:39).

Piemērā Nr. 4 tulks lieto aptuvinošu mīkstinājumu “zināma atbildība”, izlaiž nosaukto valstu politisko līderu kritiku un romu sigmatizācijas un raksturojumu, Pēdējā teikumā mērķa tekstam ir pavisam cita doma kā avota tekstam. Avota tekstā tika pausts kategorisks bezkompromisa apgalvojums “Tas ir nepieņemami”. Mērķa tekstā nav nekā no kategoriskuma, tā vietā tiek runāts par “bailēm un neskaidrību”.

Piemērs Nr. 5

Runātāja teksts: “There is the poverty trap and the issue of discrimination.” (Tiešsaistes resurss 6).

Tulkojums latviešu valodā: “Ir nabadzības radītais apburtais loks un diskriminācijas jautājums.” (Tiešsaistes resurss 7).

Tulka sinhronais tulkojums: “Šeit tika runāts par tā saucamajiem nabadzības slazdiem, par tā saucamo diskrimināciju.” (Tiešsaistes resurss 8, 16:47:53).

Piemērā Nr. 5 tulks divas reizes lieto attiecināšanas nosedzēju mīkstinājumu “tā saucamais”. Līdz ar to mērķa teksts rada iespaidu, ka avota tekstā par nabadzību un diskrimināciju tiek runāts ar sarkasmu vai ironiju, kas neatbilst avota teksta domai. Mērķa teksts rada iespaidu, ka problēmas, par kurām notiek diskusija, nav īstas, bet mākslīgi izdomātas.

Piemērs Nr. 6

Runātāja teksts: “*But, Commissioner, you are not a bureaucrat; you are a leader; you have a voice, and this is a time when that voice can be raised to embarrass people, to force change, to act for freedom.*” (Tiešsaistes resurss 9).

Tulkojums latviešu valodā: “*Bet, komisāres kundze, jūs neesat birokrāte! Jūs esat līdere. Jums ir balss, un šis ir brīdis, kad ir skaļi jārunā, lai nokauninātu cilvēkus, panāktu pārmaiņas un aizstāvētu brīvību.*” (Tiešsaistes resurss 10).

Tulka sinhronais tulkojums: “*Jūs, komisāres kundze, neesat birokrāte! Jūs esat līdere! Un jums ir jāpauž savs viedoklis lai rīkotos brīvības labā.*” (Tiešsaistes resurss 11, 22:33:05).

Piemērā Nr. 6 mērķa tekstā neparādās avota tekstā izteiktais aicinājums veikt uzskaitītas konkrētas darbības. Līdz ar to avota teksts tiek interpretēts vājinātā formā, ļaujot klausītājiem vien aptuveni zināt to, ko vēlas panākt avota teksta autors. Tomēr šajā piemērā, atšķirībā no iepriekš analizētajiem, avota teksta kopējā doma ir saprotama.

Piemērs Nr. 7

Runātāja teksts: “*Hungary is suffering from a double crisis: an economic and fiscal crisis as a result of the government’s irrational and at times openly dishonest and destructive policies.*” (Tiešsaistes resurss 12).

Tulkojums latviešu valodā (tulkoja darba autors): “*Ungārija cieš no dubultas krīzes: ekonomiskas un fiskālas, kas ir valdības neracionālās, un pat dažreiz klaji negodīgās un postošās politikas rezultāts.*”

Tulka sinhronais tulkojums: “*Ungārijā šobrīd ir divas krīzes: ekonomiskā un fiskālā krīze, un bieži vien šo krīzi ir veicinājusi arī neadekvāta valdības politika.*” (Tiešsaistes resurss 13, 16:03:35).

Piemērā Nr. 7 mērķa tekstā lietots mīkstinājums, kurš aptuvina “bieži vien”. Arī avota tekstā lietotie ļoti negatīvie valdības politikas raksturojumi – “neracionāla”, “klaji negodīga” un “postošā” – aizstāti ar “neadekvāta”, kas ir daudz neitrālāks apzīmējums. Bez tam avota tekstā valsts ekonomiskā un fiskālā krīze tiek pasniegta kā tiešs valdības politikas rezultāts, bet mērķa tekstā valdības politikai ir tikai “veicinājusi” krīzi. Var secināt, ka tulks ir manipulējis ar avota tekstu, izlaižot avota teksta daļu, aizstājot īpašības vārdus ar neitrālākiem un pievienojot darbību (“veicinājusi”), kas avota tekstā nemaz nebija minēta.

Piemērs Nr. 8

Runātāja teksts: “*Mr President, may I say to the Council, the Commission, Mr Orbán and colleagues – especially colleagues from the European People’s Party – that I am astonished, and even appalled, by the way the European People’s Party is dealing with this debate today.*” (Tiešsaistes resurss 12).

Tulkojums latviešu valodā (tulkoja darba autors): “*Prezidenta kungs, es vēlētos teikt padomei, komisijai, Orbana kungam un kolēģiem, it īpaši tiem no Eiropas Tautas partijas, ka esmu pārsteigta un pat sašutusi par to, kā Eiropas Tautas partijas locekļi izturas šodienas debatēs.*”

Tulka sinhronais tulkojums: “*Godātais priekšsēdētāja kungs, godātais Orbana kungs, kolēģi, es īpaši vēlētos griezties pie EPP kolēģiem: patiesībā, es esmu pārsteigta kādā veidā EPP partijas deputāti izturas šajās debatēs.*” (Tiešsaistes resurss 13, 16:43:30).

Piemērā Nr. 8 mērķa tekstā nav atrodama informācija par to, ka runātāja ir “sašutusi” par partijas biedru izturēšanos debatēs, un palikusi vien informācija, ka runātāja ir “pārsteigta”. Avota teksta doma kopumā ir saglabāta un klausītājam saprotama, tomēr tulka lojalitāte ir pārkāpta, jo ir pietiekami liela atšķirība starp spēcīgi negatīvo "sašutusi" un neitrālo "pārsteigta".

Piemērs Nr. 9

Runātāja teksts: “*... but it turns out that he is a railway engineer who writes mucky books. Now, I have nothing against railway engineers. Some of my best friends are railway engineers and no doubt they read mucky books*” (Tiešsaistes resurss 14).

Tulkojums latviešu valodā: “*... taču izrādās, ka viņš ir dzelzceļu inženieris, kurš raksta parodējošas grāmatas. Man nav nekādu iebildumu pret dzelzceļu inženieriem. Daži no maniem labākajiem draugiem ir dzelzceļa inženieri un viņi noteikti lasa parodējošas grāmatas*” (Tiešsaistes resurss 15).

Tulka sinhronais tulkojums: “*... bet izrādās ka viņš ir dzelzceļa inženieris. Man jau nav nekas pret dzelzceļa inženieriem, daži no maniem labākajiem draugiem tādi ir*” (Tiešsaistes resurss 16, 18:06:28).

Piemērā Nr. 9 mērķa tekstā netiek atspoguļota avota teksta autora ironija. Līdz ar to klausītāji nevar precīzi saprast, kāpēc avota teksta autors piemin savus draugus dzelzceļa inženierus. Autors pieļauj varbūtību, ka tulks pats ātrumā nav spējis uztvert un interpretēt avota teksta autora ironiju.

Piemērs Nr. 10

Runātāja teksts: “*Madam President, there is an ideology that is gaining ground in Europe that teaches inequality between men and women. It says that women are of a lower status than men. It says that, under inheritance law, a man’s portion must be double that of a*

woman. It says that, in a court of law, two female witnesses are required against the testimony of a single male witness. It says that, in a rape trial, it takes four male witnesses to convict a man but the testimony of a female is not accepted, not even that of the raped woman. By the way, the four witnesses must be Muslims, not non-Muslims. You have guessed that I am speaking about Sharia law. Now, apparently, some Muslims believe that suicide bombers are rewarded with 72 virgins in Paradise, but I cannot find any reference that female suicide bombers are rewarded with the male equivalent. Surely this is a case of blatant gender discrimination. The British Government has already officially recognised Sharia law in some tribunals. While bigamy is still illegal in the UK, polygamous Islamic wives are officially recognised as dependants for the purposes of tax relief and benefits payments. Europe is boldly marching backwards to sixth-century Arabia. If we want genuine equality, then individual European States must not recognise Sharia law in any way, shape or form.” (Tiešsaistes resurss 17).

Tulkojums latviešu valodā: “Priekšsēdētājas kundze, Eiropā izplatās ideoloģija, kas pauž nevienlīdzību starp vīriešiem un sievietēm. Tā māca, ka sievietes ir zemākas par vīriešiem. Tā māca, ka saskaņā ar mantojuma tiesībām vīrieša daļai jābūt divreiz lielākai par sievietes daļu. Tā māca, ka tiesā pret vienu vīrieti jāliecina divām sievietēm. Tā māca, ka tiesas prāvā par izvarošanu ir nepieciešami četri vīriešu kārtas liecinieki, lai cilvēku varētu atzīt par vainīgu, bet sievietes liecība netiek pieņemta, pat ja to sniedz izvarotā sieviete. Starp citu, visiem četriem lieciniekiem jābūt musulmaņiem. Jūs jau būsiet uzminējuši, ka es runāju par šariata likumiem. Daži musulmaņi acīmredzot tic, ka spridzinātāji pašnāvnieki paradīzē tiks apbalvoti ar 72 jaunavām, bet es nevaru atrast nevienu atsauci uz to, ka ar attiecīgiem vīriešu kārtas pārstāvjiem tiks apbalvotas arī spridzinātājas pašnāvnieces. Protams, šis ir kliezdošs dzimumu diskriminācijas gadījums. Dažos tribunālos šariata likumus britu valdība jau ir oficiāli atzinusi. Kaut arī bigāmija Apvienotajā Karalistē joprojām ir nelegāla, nodokļu atvieglojumu un pabalstu izmaksu vajadzībām poligāmo musulmaņu sievas tiek oficiāli atzītas par apgādājamām personām. Eiropa braši soļo sestā gadsimta Arābijas virzienā. Ja vēlamies patiesu līdztiesību, tad neviena Eiropas valsts nedrīkst atzīt šariata likumus nekādā veidā vai formā.” (Tiešsaistes resurss 18).

Tulka sinhronais tulkojums: “Priekšsēdētājas kundze, Eiropā spēku gūst viedoklis: sievietes ir zemākā līmenī nekā vīrieši, jo, piemēram, runājot par mantojuma tiesībām, vīrietim ir jāsaņem divreiz vairāk nekā sievietēm. Un, piemēram, arī ja ir tiesas prāva, tad divām sievietēm jāliecina pret vienu vīrieti. Sievietes liecība īsti netiek pieņemta. Pat tad, ja mēs runājam par izvarotu sievieti. Un, piemēram, ir arī gadījums kad četriem lieciniekiem ir jābūt islāma ticīgajiem. Un šeit es runāju par šariāta likumu. Ir, piemēram, arī skaidrs ka saskaņā

ar šo likumdošanu, tad visi spridzinātāji-vīrieši nonāk paradīzē, bet spridzinātājām-sievietēm, acīmredzami, šāda iespēja nav. Un dažās tiesās šis te likums tiek atzīts un, piemēram, Lielbritānijā tiek oficiāli atzīta arī daudzsievība, tieši runājot par islāma ticīgajiem. Un mēs pašlaik pilnīgi skaidri un acīmredzami atgriežamies pie sestā gadsimta Arābijas. Mums nekādā gadījumā nebūtu jāatzīst šariāta likums, nekādā veidā un nekādā formā.” (Tiešsaistes resurss 19, 21:27:39).

Piemērā Nr. 10 mērķa tekstā nav izmatoti mīkstinoši vārdi vai izteicieni, bet kopējais tulkojums ir nekonkrēts un vispārējs. Mērķa tekstā neparādās avota tekstā minētais šariāta likumu piemērs – ka “tiesas prāvā par izvarošanu ir nepieciešami četri vīriešu kārtas liecinieki, lai cilvēku varētu atzīt par vainīgu, bet sievietes liecība netiek pieņemta, pat ja to sniedz izvarotā sieviete” – un britu valdības pieļautā šariāta likumu atzīšana savā valstī – “kaut arī bigāmija Apvienotajā Karalistē joprojām ir nelegāla, nodokļu atvieglojumu un pabalstu izmaksu vajadzībām poligāmo musulmaņu sievas tiek oficiāli atzītas par apgādājamām personām.” Autors uzskata, ka tāda veidā tiek mīkstināts viss kopējais avota teksts, padarot to neko neizsakošu. Analizējot atsevišķus teikumus, nevar saskatīt tiešus mīkstinājumu, bet kopumā mērķa teksts ir izteikts vājinātā formā, tas nerada klausītājam iespaidu par sieviešu diskriminācijas izplatīšanās draudiem, aiz pārprastas tolerances atļaujot rietumu sabiedrībā šariāta likumu faktisko īstenošanu, kas nepārprotami izskan avota tekstā.

Piemērs Nr. 11

Runātāja teksts: “*I am always shocked to find that there are still people in this House who feel that they cannot endorse the kind of resolution that we will be voting tomorrow because it makes reference to sexual and reproductive health rights and sexual autonomy for women.*” (Tiešsaistes resurss 20).

Tulkojums latviešu valodā (tulkoja darba autors): “*Es vienmēr esmu šokēta ka šajā parlamentā vēl joprojām ir tādi cilvēki, kuri jūt ka nevar atbalstīt tāda veida rezolūciju, par kādu rīt balsosim, jo tā atsaucas uz seksuālajām un reprodūktīvajām tiesībām, un sieviešu seksuālo autonomiju*”

Tulka sinhronais tulkojums: “*Arī šajā parlamentā ir deputāti kuri uzskata ka viņi nevar atbalstīt tādu rezolūciju par kuru mēs balsosim rīt, proti, rezolūcijām kurās ir runa par seksuālo veselību.*” (Tiešsaistes resurss 21, 22:20:05).

Piemērā Nr. 11 tulks ir manipulējis ar tekstu, izslēgdams avota teksta autora pausto personīgo attieksmi “esmu šokēta”. Nav minēti arī strīdīgie jautājumi “seksuālās un reprodūktīvās tiesības” un “sieviešu seksuālā autonomija”, kas diskusijās par HIV/AIDS problēmām konservatīvākajā sabiedrības daļā vienmēr izraisa noliegumu un pat agresiju. Strīdīgie jautājumi aizstāti ar vārdiem “seksuālā veselība”, kas nozīmē kaut ko pavisam citu.

Piemērs Nr. 12

Runātāja teksts: “*So I ask everybody – and I really plead to those who have not signed up for the declaration – to vote in favour tomorrow, to make it clear that sexual and reproductive health and rights are for everybody, and especially those affected by HIV and AIDS.*” (Tiešsaistes resurss 20).

Tulkojums latviešu valodā (tulkoja darba autors): “*Tāpēc es visiem prasu, un jo īpaši lūdzu tiem kuri vēl nav parakstījuši deklarāciju, rīt balsot “par” un skaidri paziņot, ka seksuālās un reproduktīvās tiesības ir priekš visiem, it īpaši tiem kurus skar HIV un AIDS.*”

Tulka sinhronais tulkojums: “*Un tāpēc gribu aicināt visus, kas vēl nav parakstījuši deklarāciju, balsot par rezolūciju rīt, lai mēs varētu parādīt, ka veselība ir jānodrošina visiem, it īpaši tiem kas ir inficēti ar HIV/AIDS.*” (Tiešsaistes resurss 21, 22:31:06).

Piemērā Nr.12 mērķa tekstā neparādās avota teksta autora nepārprotami izteiktais aicinājums “skaidri paziņot, ka seksuālās un reproduktīvās tiesības ir priekš visiem, it īpaši tiem, kurus skar HIV un AIDS”. Tulks ir izslēdzis vārdus “skaidri paziņot”, bet “seksuālo un reproduktīvo tiesību atzīšana” aizstāta ar “veselības nodrošināšanu visiem”, kas ir, lai arī ne mazāk svarīgs, tomēr pavisam cits temats. Tādejādi tulks, mīkstinot avota teksta autora teikto, runā par citu tematu.

Piemērs Nr. 13

Runātāja teksts (autora iedalījums tēzēs): “(1) *Monsieur le Président, il est impossible de parler ici au nom des femmes violées qui n’ont plus de regard, des bébés mutilés, des femmes enceintes au ventre ouvert, des vieilles violées à coups de baïonnette dans le vagin, de toutes celles dont le corps est devenu, à leur honte, mais surtout à la nôtre, un champ de bataille dévasté. Impossible de parler au nom de ces enfants enrôlés dans des milices et forcés de tuer à coups de gourdin des adultes et des enfants comme eux, et devenus aussi de véritables esclaves sexuels.*

(2) *Le génocide sexuel qui continue à bas bruit au Congo, avec des dizaines de milliers de victimes chaque année, dépasse aujourd’hui les mots. Nous sommes vraiment au-delà de la parole. Mais ce qui est clair, c’est que tous les instruments: textes législatifs, projets de réforme des forces armées, missions internationales, soutiens financiers et mobilisation de toute la Communauté, tout est là. Et l’impunité demeure. Impunité effroyable puisqu’un criminel comme Bosco Ntaganda, loin d’être sanctionné, retrouve un poste important au sein de l’administration congolaise. Nous exigeons que justice soit rendue. On ne peut, au nom de l’apaisement, continuer cette culture de l’impunité.*

(3) *Juger ces crimes, ça veut dire quoi? Ça veut dire faire des enquêtes, réformer la justice, payer correctement les soldats, poursuivre les coupables, y compris ceux qui ont inspiré*

les massacres, si haut placés soient-ils. Cela signifie aussi, pour nos propres États, ne pas alimenter en armes les rebelles et leurs mercenaires et ne pas effectuer avec eux des transactions douteuses sur des minerais illégaux. C'est pourquoi nous soutenons Mme Wallström et nous demandons à la Commission d'étudier la possibilité d'une législation européenne qui s'inspirerait de la nouvelle loi américaine, le Conflict minerals act. Cela veut dire que nous ne supportons plus de voir que nos téléphones portables, nos ordinateurs et, demain, nos voitures hybrides sont construits avec des minerais vendus illégalement et issus des conflits. Ce sont les minerais du sang, comme il y a eu les diamants du sang. Et nos relations avec le gouvernement congolais dépendront, Messieurs les Présidents, de la manière dont sera appliquée la tolérance zéro à l'égard de la violence vis-à-vis des femmes, mesure qu'il a d'ailleurs lui-même décidée.” (Tiešsaistes resurss 22).

Tulkojums latviešu valodā: “(1) Priekšsēdētāja kungs, šeit nav iespējams runāt ne cieņu zaudējušo sieviešu, kas kļuvušas par izvarošanas upuriem, ne vecāka gadu gājuma sieviešu, kuru vagīnās tika iešautas bajonetes, vārdā un arī ne izkropļoto bērnu un uzšķērsto grūtnieču, kā arī visu to sieviešu vārdā, kuru ķermeņi viņām un, pats galvenais, mums par apkaunojumu ir padarīti par izpostītu kaujas lauku. Ir neiespējami runāt to bērnu vārdā, kuri piespiedu kārtā ir iekļauti kaujinieku rindās, ir spiesti sekot nāvē tādiem pašiem pieaugušajiem un bērniem vai arī kļuvuši par īstiem seksuālās verdzības upuriem.

(2) Seksuālais genocīds, kas turpinās Kongo aizkulisēs un kam ik gadu ir desmitiem tūkstoši upuru, nav vārdos aprakstāms. Mums patiešām trūkst vārdu. Tomēr ir skaidrs, ka tiek izmantoti visi instrumenti — normatīvie teksti, bruņoto spēku reformu projekti, starptautiskās misijas, finansiālais atbalsts un visas Kopienas mobilizēšana. Taču nesodāmība turpina pastāvēt. Tas, ka tāds kriminālnoziedznieks kā B. Ntaganda ieņem svarīgu amatu Kongo administrācijā un neviens negrasās viņu sodīt, liecina par satraucošu nesodāmību. Mēs pieprasām taisnīguma ievērošanu. Šāda nesodāmības kultūra nedrīkst saglabāties tikai samierināšanās dēļ.

(3) Ko īsti nozīmē tiesāt šos noziegumus? Tas nozīmē veikt izmeklēšanas, īstenot tiesu varas reformas, maksāt karavīriem pienācīgu atalgojumu un saukt pie tiesiskās atbildības vainīgos, tostarp masveida slepkavību provocētājus, neatkarīgi no viņu amata. Mūsu pašu valstīm tas nozīmē nepieņemt dumpiniekiem un to algotņiem ieročus un neiesaistīties ar šiem cilvēkiem apšaubāmos darījumos par nelikumīgiem derīgajiem izrakteņiem. Tādēļ mēs atbalstām Wallström kundzi un aicinām Komisiju izskatīt iespēju ieviest Eiropas tiesību aktu, kura pamatā būtu jaunais ASV tiesību akts „Likums par Kongo izcelsmes konfliktu izrakteņiem”. Tas nozīmē, ka mēs vairs nepieļausim, ka mūsu mobilo tālrunu, mūsu datoru un tuvākajā nākotnē mūsu hibrīdu automašīnu ražošanā izmanto izrakteņus, kas iegūti no

nemiernieku kontrolētajām raktuvēm un pārdoti nelikumīgi. Šie izrakteņi ir notraipīti ar asinīm, gluži tāpat kā asiņainie dimanti. Turklāt, priekšsēdētāji, mūsu attiecības ar Kongo valdību būs atkarīgas no virziena, kurā tiks piemērota neiecietības politika attiecībā uz vardarbību pret sievietēm — politika, ko, atļausos piebilst, ievieša pati Kongo valdība.” (Tiešsaistes resurss 23).

Tulka sinhronais tulkojums: “ (1) Priekšsēdētāj, nav iespējams runāt to sieviešu vārdā, kuras ir cietušas no vardarbības. Runāt visu to vārdā kuri ir cietuši šajā milzīgajā kara laukā. Ir pilnīgi neiespējami runāt šo bērnu vārdā kuri tiek iesaukti armijā un padarīti par zaldātiem un seksuālajiem vergiem.

(2) Šī seksuālā vardarbība kas turpinās Kongo ar tūkstošiem upuru, kas ik gadu cieš Kongo- to nav iespējams izteikt vārdos. Bet ir skaidrs viens: it visi likumdošanas akti, armijas reformu programma, starptautiskās misijas, visas starptautiskās kopienas mobilizācija, tas viss ir paveikts, bet šī nesodāmība turpinās. Pilnīgi neiespējama nesodāmība, jo nemiernieku vadītāji tiek iecelti amatos administrācijā.

(3) Un mēs nevaram pieļaut ka šī nesodāmība turpinās. Mums ir nepieciešamas izmeklēšanas, mums ir pienācīgi jāatalgo kareivji un policija, lai viņi vērstos pret nemierniekiem un kaujiniekiem. Un tas nozīmē ka arī mums, mūsu valstīm nevajadzētu nosūtīt ieročus kaujiniekiem un vajadzētu pārtraukt šo strīdīgo derīgo akmeņu pārdošanu. Mums būtu jāsmēlas iedvesma no ASV jaunās likumdošanas šajā jomā. Mēs nevaram pieļaut to ka Eiropā lietotās preces tiek iegūtas no asiņainiem darījumiem un mums ir jāpiemēro nulles tolerance attiecībā uz šo vardarbību no kuras cieš sievietes. ” (Tiešsaistes resurss 24, 15:11:59).

Piemērs Nr. 13 ir ļoti apjomīgs, tāpēc darba autors to sadalīja trīs nosacītās daļās, lai varētu veikt detalizētāku analīzi. 1. daļā avota teksta autors runā ļoti emocionāli, detalizēti aprakstot zvērības, kam tiek pakļautas Kongo sievietes un bērni. Mērķa tekstā ir minēts tikai, ka sievietes ir “cietušas no vardarbības”. Mērķa teksts ir neitrāls un neatspoguļo avota teksta autora emocionāli sakāpināto vēstījumu. Darba autors uzskata, ka avota teksta autors detalizēti uzskaita visas zvērības ar mērķi emocionāli ietekmēt klausītājus. Mērķa tekstā ir izlaisti visi emocijas izraisītie zvērību apraksti, tāpēc klausītājs saņem tikai informāciju par kādu nekonkrētu vardarbību, kas, kā visi zina, ir slikti, tomēr klausītājs netiek informēts par šīs vardarbības cietsirdības līmeni un apjomu. Mērķa tekstā ir izlaists arī avota teksta autora nostājas raksturojums, ka tas, kas jāpārcieš Kongo sievietēm un bērniem, ir apkaunojums mums visiem, visai pasaules sabiedrībai, kas ko tādu pieļauj. Mērķa tekstā avota teksta autora nostāja nav atainota vispār.

2. daļā avota teksta autors augstu Kongo amatpersonu nosauc par “kriminālnoziedznieku”, bet tulks to ir mīkstinājis, izvēloties daudz neitrālāku apzīmējumu

“nemiernieku vadītājs”. Tomēr kopumā 2. daļā avota teksts ir interpretēts korekti un klausītājs saņem visu informāciju, ko velēties vēstīt avota teksta autors.

3. daļā mērķa tekstā ir izlaisti emocionālie epiteti kā “masveida slepkavību provocētāji”, “notraipīti ar asinīm”, “asiņainie dimanti”, tomēr kopējā avota teksta autora doma ir saglabāta. Tulks ir izlaidis avota teksta pēdējo teikumu, kurš tēmas kontekstā ir ļoti būtisks, jo pauž runātāja uzskatu, ka politiku, kurā tiek atbalstīta vardarbība pret sievietēm, ieviesa pati Kongo valdība. Līdz ar to mērķa teksts ir padarīts mazāk aizvainojošs un uzbrūkošs Kongo valdībai. Bet, ja avota teksta autora mērķis ir bijis tīši izteikt apvainojumu Kongo valdībai, tulks šo domu nav darījis zināmu klausītājiem.

Piemērs Nr. 14

Runātāja teksts: “*Mr President, it is really unspeakably sad that the gravest crimes against humanity took place under the eye of the international community and the UN.*” (Tiešsaistes resurss 22).

Tulkojums latviešu valodā: “*Priekšsēdētāja kungs, ir patiešām neizsakāmi skumji, ka nopietnākie noziegumi pret cilvēci notika starptautiskās sabiedrības un ANO acu priekšā.*” (Tiešsaistes resurss 23).

Tulka sinhronais tulkojums: “*Priekšsēdētāja kungs, dārgie kolēģi, tas ir tiešām neizsakāmi traģiski ka kaut kas tāds ir noticis ANO misijas acu priekšā.*” (Tiešsaistes resurss 24, 15:57:43).

Piemērā Nr. 14 ir redzams, ka tulks vārdu “skumji” ir aizstājis ar vārdu “traģiski”, kas pastiprina teikto, savukārt vārdi, kas izsaka to, ko avota teksta autors vispār gribējis pateikt “nopietnākie noziegumi pret cilvēci” ir aizstāti ar neko neizsakošu frāzi “kaut kas tāds”. Līdz ar to avota teksta autora doma var kļūt saprotama tikai no runas konteksta, kamēr avota tekstā doma ir saprotama arī no šī viena konkrētā teikuma.

Piemērs Nr. 15

Runātāja teksts: “*Monsieur le Président, ce jour-là des militaires attaquèrent le village où habitaient Nadine et sa famille. Ils ordonnèrent à son frère de la violer, devant tout le village, mais devant le refus de ce dernier, ils l’assassinèrent. Puis les soldats la forcèrent à boire sa propre urine avant de tuer ses trois enfants de quatre, deux et un an. Ils la violèrent l’un après l’autre, causant une rupture de la membrane entre son vagin et son anus. Enfin, ils tuèrent une femme enceinte puis firent cuire le fœtus avant d’obliger les villageois à le manger. Nadine s’est enfuie et a été soignée mais combien d’entre elles n’en ont pas réchappé?*” (Tiešsaistes resurss 22).

Tulkojums latviešu valodā: “*Priekšsēdētājas kundze, tajā dienā karavīri uzbruka ciematam, kurā dzīvoja Nadine un viņas ģimene. Viņi pavēlēja viņas brālim viņu izvarot visu*

ciemata iedzīvotāju acu priekšā. Kad viņš atteicās to darīt, viņu nogalināja. Pēc tam zaldāti piespieda Nadine izdzert savu urīnu un tad nogalināja viņas trīs bērnus, kuri bija četrus, divus un vienu gadu veci. Viņi izvaroja viņu neskaitāmas reizes pēc kārtas, izraisot starp vagīnu un ānusu esošās membrānas plīsumu. Visbeidzot, viņi nogalināja grūtnieci, pagatavoja viņas bērna embriju un lika ciemata iedzīvotājiem to apēst. Nadine izglābās un saņēma ārstēšanu, taču cik daudz tādām jaunām sievietēm kā Nadine nav izdevies izbēgt?” (Tiešsaistes resurss 23).

Tulka sinhronais tulkojums: “*Militārpersonas uzbruka kādam ciematam kurā dzīvoja meitene kura tika izvarota savu piederīgo priekšā, pirms tika nogalināti viņas bērni. Tika izdarīti briesmīgi noziegumi attiecībā pret šo sievieti. Tika nogalināta arī kāda grūtniece. Šai minētajai personai izdevās izbēgt, taču cik daudziem nav izdevies izbēgt no šiem drausmīgajiem notikumiem?*” (Tiešsaistes resurss 24, 16:14:40).

Piemērā Nr. 15 līdzīgi kā iepriekš apskatītajā piemērā Nr. 13 1. daļā avota teksta autors detalizēti apraksta zvērības un necilvēcīgo izturēšanos, kādu piedzīvojusi Kongo ciema iedzīvotāja Nadine, viņas ģimene un kaimiņi. No avota teksta var secināt, ka teksta autora mērķis ir emocionāli ietekmēt klausītājus, radīt viņos līdzpārdzīvojumu un vēlmi kaut ko darīt, lai novērstu šādu notikumu atkārtošanos. Tulks ir izlaidis gandrīz visus emocionālos vardarbības aprakstus, aizvietojuot tos ar “briesmīgi noziegumi” un “drausmīgi notikumi”. Līdz ar to mērķa teksts ir izteikts vājinātā formā, atņemot avota teksta spēku. Klausītājiem netiek nodots avota teksta autora emocionālais vēstījums, bet tikai diezgan neitrāls situācijas apraksts, tomēr no tā ir saprotams, ko runātājs ir gribējis teikt.

Piemērs Nr. 16

Runātāja teksts: “... *la population de Gaza a subi, en 2009, l'agression meurtrière qui a donné lieu au rapport Goldstone, accablant pour les autorités militaires israéliennes accusées de crimes de guerre.*” (Tiešsaistes resurss 25).

Tulkojums latviešu valodā: “... *un 2009. gadā Gazas iedzīvotāji cieta asiņainā uzbrukumā, kas rosināja Goldstone ziņojumu, kurā tika nosodītas kara noziegumos apsūdzētās Izraēlas militārās iestādes.*” (Tiešsaistes resurss 26)

Tulka sinhronais tulkojums: “... *2009. gadā cilvēki, kas atradās Gazas joslā cieta no milzu agresijas, ko veica Izraēlas militārie spēki.*” (Tiešsaistes resurss 27, 17:59:04).

Piemērā Nr. 16 tulks ir izlaidis Izraēlas militāro iestāžu nodēvēšanu par “kara noziegumos apsūdzētām”, kas konkrētajā gadījumā ir būtiski, jo pauž avota teksta autora attieksmi pret Izraēlas militāro spēku veiktajiem uzbrukumiem Gazas joslai.

Piemērs Nr. 17

Runātāja teksts: *“It is time for Europe to tell Israel that our patience is at an end and that they must comply with international human rights law, including the right of the free press to be free from government interference.”* (Tiešsaistes resurss 28).

Tulkojums latviešu valodā: *“Eiropai ir pienācis laiks pateikt Izraēlai, ka mūsu pacietība ir beigusies un ka tai jāievēro starptautiskie akti cilvēktiesību jomā, ieskaitot arī brīvās preses tiesības darboties bez valdības iejaukšanās.”* (Tiešsaistes resurss 26).

Tulka sinhronais tulkojums: *“Eiropai būtu jāpasaka Izraēlai ka tai jāievēro starptautiskās cilvēku tiesību normas.”* (Tiešsaistes resurss 27, 18:04:55)

Piemērā Nr. 17 mērķa tekstā neparādās avota tekstā avota teksta autora aicinājums Eiropas Parlamentam izteikt Izraēlai savu nostāju un brīdinājumu, rezultātā mērķa tekstam trūkst avota teksta kategoriskuma un tas ir neitrāls.

Piemērs Nr. 18

Runātāja teksts: *“Mr President, two months ago, my constituency was hit by disastrous floods. Deceitfully blamed on climate change, the real reason for the devastation of the town of Cockermonth was the EU - imposed privatisation / theft of public services. The proper management of reservoirs has been replaced by cost – cutting negligence by United Utilities, leading to safety margins being ignored and a panic – stricken decision to open sluice gates and release a man-made deluge on the town. The fact that only one brave man died in the floods was little short of miraculous, but such disasters will increase in frequency as more and more public services are looted by greedy corporations.*

Finally, my constituents are shocked that they will not receive a penny from the EU Solidarity Fund, because the UK cannot apply unless the damage exceeds EUR 3 billion. Since Britain is not in an earthquake zone, it is almost impossible to conceive of a disaster which would trigger such a payment, so British taxpayers – who contribute a disproportionate amount to the funds – have no realistic chance of benefiting from it. So much for solidarity. We want our money back!” (Tiešsaistes resurss 28).

Tulkojums latviešu valodā: *“Priekšsēdētāja kungs, pirms diviem mēnešiem manis pārstāvēto vēlēšanu apgabalu skāra postoši plūdi. Cockermonth pilsētas postījumu patiesais cēlonis ir nevis melīgi vainotās klimata pārmaiņas, bet gan ES noteiktā valsts pakalpojumu sektora privatizācija / izzagšana. Rezervuāru pareizu apsaimniekošanu ir aizvietojuši „United Utilities” izmaksas samazinoša nevērība, kuras rezultātā tika ignorētas drošības atzīmes un panikā tika pieņemts lēmums atvērt slūžas un applūdināt pilsētu cilvēka izraisītos plūdus. Tas, ka plūdus gāja bojā tikai viens drosmīgs cilvēks, ir īsts brīnums, taču šādas nelaimes nākotnē*

kļūs aizvien biežākas, jo arvien lielāku skaitu sabiedrisko pakalpojumu pārņem alkatīgas korporācijas.

Turklāt mani vēlētāji ir satriekti par to, ka nesaņems no ES Solidaritātes fonda ne penija, jo Apvienotā Karaliste uz šādu palīdzību var pieteikties tikai tad, ja zaudējumi pārsniedz 3 miljardus eiro. Tā kā Lielbritānija neatrodas zemestrīču rajonā, ir teju neiespējami iedomāties katastrofu, par kuru pienāktos šāda kompensācija, līdz ar to Lielbritānijas nodokļu maksātājiem, kuru devums fondiem ir neproporcionāli liels, nav reālu iespēju šīs kompensācijas iegūt. Tāda, lūk, solidaritāte. Mēs vēlamies saņemt atpakaļ savu naudu!” (Tiešsaistes resurss 26).

Tulka sinhronais tulkojums: *“Priekšsēdētāja kungs, pirms diviem mēnešiem manus vēlētājus apdraudēja lieli plūdi. Un Kokermautas pilsētu patiesi izpostīja Eiropas Savienības atbalstītā publisko infrastruktūru privatizācija, kā rezultātā netika ievērotas drošības prasības un tika izpostītas slūžas, un pilsētu appludināja notekūdeņi. Šādi te notikumi kļūs aizvien biežāki ja pilsētas infrastruktūru privatizēs cilvēki kas ir ārkārtīgi..., un ir skaidrs ka Lielbritānijas nodokļu maksātājiem nav iespējas iegūt no tā kādu labumu. Šeit nav runas par solidaritāti, mēs vēlamies atgūt savu naudu!” (Tiešsaistes resurss 27, 18:07:30).*

Piemērā Nr. 18 mērķa tekstā nav saprotams, par ko īsti ir sašutis avota teksta autors. Tulks ir izlaidis visus avota teksta autora emocionālos epitētus, kā “melīgi vainotās klimata pārmaiņas”, “ES noteiktā valsts pakalpojumu sektora privatizācija / izzagšana”, “alkatīgas korporācijas”, un ES Solidaritātes fonda kompensāciju politikas kritiku. Rezultātā mērķa teksts ir ne tikai neitrāls un neko neizsakošs, bet arī tā jēga nav saprotama.

Piemērs Nr. 19

Runātājs teksts: *“Mr President, our agenda this week, and today particularly, has been thin, meagre and truncated. We all know why. The week has been given over to backroom manoeuvring. I would say manoeuvring in smoke – filled rooms but, this being Brussels, I will say smoke – free rooms. We have come through this nonsense of the hearings.” (Tiešsaistes resurss 29).*

Tulkojums latviešu valodā (tulkoja darba autors): *“Priekšsēdētāja kungs, mūsu šīs nedēļas, it sevišķi šodienas, darba kārtība ir bijusi trūcīga, nepilnīga un saīsināta. Mēs visi zinām, kādēļ. Nedēļa ir velīta slepeniem manevriem. Es pat sacītu – slepenās, piedūmotās istabās, bet šī ir Brisele, tādēļ sacīšu – nepiedūmotās istabā. Esam uzklauzījuši visas šīs bezjēdzības”.*

Tulks sinhronais tulkojums: *“Paldies priekšsēdētāja kungs. Mūsu darba kārtība ir tāda visai šķidra šonedēļ. Kādēļ? Īstenībā mēs visi esam cietuši no dažādiem manevriem. Daudz kas tiek apspriests tādās tumšās istabās.” (Tiešsaistes resurss 30, 13:33:06).*

Piemērā Nr. 19 tulks ir izlaidis avota teksta autora vārdu spēles, bet teiktā doma ir saglabāta. Autors ir izlaidis arī avota teksta autora attieksmi paudošo pēdējo teikumu par bezjēdzību uzklausišanu, līdz ar to mērķa teksts ir neitrāls un tajā neatspoguļojas avota teksta autora paustā ironija un sarkasms.

Piemērs Nr. 20

Runātāja teksts: “*Can I add my distress and disgust at the fact that this week the Commission has decided to reopen talks with the Mercosur countries.*” (Tiešsaistes resurss 31).

Tulkojums latviešu valodā: “*Vai es varu izteikt savu satraukumu un nepatiku par to, ka šonedēļ Komisija ir nolēmusi atsākt sarunas ar Mercosur valstīm.*” (Tiešsaistes resurss 32).

Tulka sinhronais tulkojums: “*Un esmu satraukusies par to ka komisija ir nolēmusi atsākt sarunas ar Mercosur valstīm.*” (Tiešsaistes resurss 33, 11:46:26).

Piemērā Nr. 20 tulks ir izlaidis avota teksta autora pausto attieksmi – “nepatiku” – atstājot tikai “satraukumu”. Tādējādi mērķa teksts ir padarīts neitrāls.

Piemērs Nr. 21

Runātāja teksts: “*Je voudrais parler de l’obstacle le plus sérieux à notre ambition méditerranéenne, la violence que subit la population palestinienne occupée, expulsée, tuée par Israël, sans que l’Europe n’assume sa responsabilité historique dans ce conflit et agisse véritablement pour la paix en reconnaissant l’État palestinien, et cela, conformément aux lois internationales sur lesquelles sont fondées nos démocraties.*” (Tiešsaistes resurss 34).

Tulkojums latviešu valodā: “*Es vēlētos runāt par būtiskāko šķērsli attiecībā uz mūsu mērķiem, kas saistīti ar Vidusjūras reģionu, — tā ir vardarbība, ko piedzīvo Palestīnas iedzīvotāji, kuri saskaras ar Izraēlas īstenotu okupāciju, izraidīšanu un slepkavībām, kamēr Eiropa neuzņemas tās vēsturisko atbildību šajā konfliktā un neveic faktisku rīcību miera nodrošināšanai, atzīstot Palestīnas valsti saskaņā ar starptautiskajiem tiesību aktiem, kas ir mūsu demokrātijas pamatā.*” (Tiešsaistes resurss 35).

Tulka sinhronais tulkojums: “*Mūsu sabiedrība ir pievērsusies arī un skatās arī uz to ka Palestīnas iedzīvotāji ir padzīti, nogalināti. To ir izdarījuši izraēlieši, bet Eiropas Savienība nav reaģējusi. Mums ir jāatzīst Palestīnas valsts atbilstoši starptautiskajām tiesībām uz kurām balstās demokrātijas.*” (Tiešsaistes resurss 36, 10:28:58).

Piemērā Nr. 21 mērķa tekstā neparādās avota teksta autora teiktais par Izraēlas īstenoto okupāciju, bet pārējās nosodāmās darbības ir nosauktas, tādēļ teiktā doma ir interpretēta korekti. Avota teksta autora izteiktā kritika Eiropas valstīm par vēsturiskās atbildības neuzņemšanos un faktiskas rīcības trūkumu miera nodrošināšanā aizstāta ar aicinājumu atzīt Palestīnas valsti atbilstoši starptautiskajām tiesībām. Līdz ar to mērķa teksts ir zaudējis avota teksta izteikti kritisko raksturu.

Piemērs Nr. 22

Runātāja teksts: “*Mr President, the Anglo Irish Bank has become the rotting corpse of corporate banking. Its recklessness has led to a situation where it has received a bailout of EUR 25 billion, or that is what we were told.*” (Tiešsaistes resurss 37).

Tulkojums latviešu valodā: “*Priekšsēdētājas kundze, Anglo Irish Bank ir kļuvusi par korporatīvās banku darbības pūstošo līķi. Bankas neapdomības dēļ to ir nācies glābt no finansiāla sabrukuma, piešķirot EUR 25 miljardus.*” (Tiešsaistes resurss 38).

Tulka sinhronais tulkojums: “*Paldies priekšsēdētāj! Vēlos runāt par banku darbību. Tagad 25 miljardi EUR tika iztērēti lai izglābtu bankas.*” (Tiešsaistes resurss 39, 21:17:46).

Piemēra Nr. 22 mērķa tekstā neparādās avota teksta autora izteiktā kritika konkrētai bankai – Anglo Irish Bank. Avota teksta autors bankai ir veltījis emocionāli negatīvu apzīmējumu “korporatīvās banku darbības pūstošais līķis”. Mērķa teksta konkrētā banka vispār nav minēta, tāpat tas, ka bankas neapdomīgās darbības dēļ tās glābšanai iztērēti 25 miljardi EUR. Tā vietā mērķa tekstā tiek izteikta vēlme “runāt par banku darbību” un minēts, ka 25 miljardi iztērēti, lai glābtu bankas vispār. Līdz ar to līdz klausītājiem nenonāk informācija par konkrēto banku, kuru vēlējies darīt zināmu avota teksta autors.

Piemērs Nr. 23

Runātāja teksts: “*Šodien Latvijas parlamentā deputāti nacionālisti un nacisti vēlas rīkot referendumu par Krievijas skolu slēgšanu Latvijā.*” (Tiešsaistes resurss 39).

Tulkojums angļu valodā (tulkoja darba autors): “*Today, in the Latvian Parliament, nationalist and Nazi members wish to hold a referendum on the closure of Russian schools in Latvia.*”

Tulka sinhronais tulkojums: “*Today in the parliament of Latvia the nationalists and the Nazis said that they want to organise a referendum on closing Russian schools in Latvia.*” (tiešsaistes resurss 40, 22:30:19).

Piemēru Nr. 23 darba autors izvēlējās, lai raksturotu, kā lielākoties tiek tulkoti asi un kategoriski izteicieni, tos nemīkstinot un ļaujot klausītājiem dzirdēt precīzi to, ko ir runājis avota teksta autors. Konkrētajā piemērā Latvijas parlamenta deputāti nosaukti par nacionālistiem un nacistiem, un tulks mērķa tekstā nav neko mīkstinājis, bet precīzi pārtulkojis avota teksta autora teikto, tādejādi nepārkāpjot tulka lojalitāti.

5.2. Kvalitatīvās analīzes rezultāti

1. Darba autors noklausījās vairāk kā 50 Eiropas Parlamenta debates, tomēr atrada salīdzinoši nedaudzus piemērus, kuros tulks izmantojot mīkstināšanu pārkāpj tulka lojalitāti.

Līdz ar to var secināt, ka tulki lielākoties ir lojāli avota teksta autora teiktajam un nodod to klausītājiem neizmainītā veidā, kā tas redzams piemērā Nr. 23.

2. Tulki ir izmantojusi gan aptuvinošus – “zināma atbildība”, “bieži vien” – gan nosedzošus – “tā saucamo” – mīkstinājumus. Lai mīkstinātu avota tekstu, kurā tiek vainota valdība, mērķa teksts papildināts ar darbības vārdu “veicinājusi”. Vienā gadījumā tulka izmantotā mīkstinājuma dēļ mērķa teksts ir pretējs avota tekstam, jo tulks apstākļa vārdu “ļoti” ir aizstājis ar “drusku”, kas ir sarunvalodā lietots sinonīms apstākļa vārdam “nedaudz”.

3. Tulki ir mīkstinājuši mērķa tekstu, izlaižot avota teksta autora pausto personīgo attieksmi pret apspriežamo jautājumu – “esmu sašutusi”, “esmu šokēta”, “varu izteikt savu satraukumu un nepatiku” aizstāts ar “esmu satraukusies”. Līdz ar to mērķa tekstam tiek atņemts emocionālais fons.

4. Teksts ir mīkstināts, izlaižot emocionālus epitetus un konkrētus piemērus, avota teksta autora mērķtiecīgi runā iekļautos detalizētus cietsirdīgu un necilvēcīgu darbību aprakstus aizstājot ar vispārīgām frāzēm “cietušas no vardarbības”, “briesmīgi noziegumi”, “drausmīgi notikumi”. Līdz ar to klausītājam netiek nodots avota teksta autora emocionālais vēstījums, kam būtu bijis jāraisa klausītājos līdzpārdzīvojumu un vēlmi cīnīties, lai šādas zvērības neatkārtotos. Šādi ir mīkstināti vairāki teksti, no konkrēta, emocionāli spēcīga teksta interpretējot vispārīgu un neitrālu tekstu. Mērķa tekstā ir saglabāta avota teksta galvenā doma, bet tam laupīts emocionālais spēks.

5. Teksts ir mīkstināts, izlaižot avota teksta autora paustos asos un kritiskos izteicienus un epitetus. Līdz ar to mērķa teksts ir neitrāls un emocijas neizsakošs, tam laupīts kategoriskums un kritiskais raksturs. Mērķa tekstā neparādās avota teksta autora kritiskā nostāja.

5. Divos gadījumos mīkstināšanas nolūkā tulki ir aizstājuši vienu frāzi ar citu, kā rezultātā ir mainīts teksta saturs. Vienā gadījumā frāze ar konkrētu jēgu “nopietnākie noziegumi pret cilvēci” aizstāta ar neko neizsakošu frāzi “kaut kas tāds”. Līdz ar to klausītājam nav saprotams, par ko īsti iet runa. Otrā gadījumā sabiedrībā jūtīgs jautājums, par ko notiek diskusija, tiek aizvietots ar citu, kas attiecas uz pilnīgi citu tematu – diskusijā par HIV un AIDS slimnieku tiesībām frāze “seksuālo un reproduktīvo tiesību atzīšana” ir tulkota kā “veselības nodrošināšana visiem”. Līdz ar to pilnībā tiek izmainīta ne tikai avota teksta autora doma, bet pat temats, par ko tiek runāts.

6. Divos gadījumos tulks nav uztvēris vai nav spējis ātrumā interpretēt avota teksta autora pausto sarkasmu un ironiju. Līdz ar to mērķa teksts ir sanācis neitrāls un neko neizsakošs, kā arī, klausītājam neuztverot teiktā ironiju, nav saprotama teiktā jēga.

7. Vienā gadījumā darba autoram radās iespaids, ka tulks vispār nesaprot, ko avota teksta autors saka, jo mērķa teksts ir pilnīgi atšķirīgs no avota teksts, un klausītājs pat nevar nojaust, par ko tiek runāts.

NOSLĒGUMS

Maģistra darba tēma ir “Mīkstināšana kā tulka lojalitātes pārkāpšana”. Maģistra darbā veikts teorētisks tulka lojalitātes, tulkojuma mīkstināšanas un to savstarpējās saistības pētījums un analizēta mīkstinājumu lietošana Eiropas Padomes plenārsēžu debatēs sinhronajos tulkojumos un to ietekme uz tulka lojalitāti. Kopā identificēti 22 mīkstināšanas piemēri, kuri atšķirīgā mērā atstāj ietekmi uz tulka lojalitāti.

Darbu uzsākot, tika izvirzīta hipotēze: *tulkojuma mīkstināšana var pārkāpt tulka lojalitāti*. Lai šo hipotēzi pārbaudītu, tika izvirzīts mērķis : *izpētīt tulkojuma mīkstināšanas ietekmi uz tulka lojalitāti*.

Mērķis tika sasniegts, izpētot zinātnisko literatūru par tulka lojalitātes jēdzienu un nozīmi tulkojuma kvalitātes nodrošināšanā un tulka profesionālās ētikas ievērošanā, tulkošanas mīkstinājuma jēdzienu un mīkstināšanas stratēģijas, tulka lojalitātes pārkāpšanu tulkojuma mīkstināšanas gadījumos un analizējot tulkojuma mīkstināšanas piemērus Eiropas Padomes plenārsēžu debašu sinhronajos tulkojumos.

Tulka galvenais pienākums ir pārsūtīt pareizo informāciju no avota teksta uz mērķa tekstu jeb nodrošināt kvalitatīvu tulkojumu. Tulkojuma kvalitāti ietekmē daudzi objektīvi un subjektīvi faktori, mutvārdu tulkojuma specifikas dēļ neizbēgami tiek zaudēta daļa informācijas, tāpēc būtiski, lai tulks vienmēr ievērotu lojalitāti pret avota tekstu, patiesi novadot to līdz klausītājiem. Tulkošana vienmēr ir saistīta ar tulka subjektivitāti, tāpēc ir svarīgi, lai tulks ievērotu profesionālās ētikas principus attiecībā pret visām tulkošanas procesā iesaistītajām pusēm. Arī profesionālā ētika prasa no tulka lojalitāti, tāpēc lojalitāti var uzskatīt par vienu no galvenajiem tulka profesijas stūrakmeņiem. Var secināt, ka tulka lojalitāte ir atbildīga, godprātīga, korekta, cieņas pilna attieksme pret runātāju, teksta autoru (vai iniciatoru), klausītājiem un pret sevi, veicot tulkojumu, kas ir patiess pret oriģinālu.

Tulkošanas laikā tulks izmanto dažādas tulkošanas stratēģijas, no kurām viena ir mīkstināšana. Mīkstināšanu lieto, lai padarītu neitrālāku asu, pārāk tiešu vai rupju valodu. Tomēr ir gadījumi, kad mīkstināšanas izmantošana nonāk pretrunā ar tulka lojalitāti. Teorijā minēti divi šādi gadījumi – runātāja nodoma pārprašana un tulka personiskā neobjektivitāte. Praktisko piemēru analīzes rezultātā darba autors secināja, ka pastāv trešais gadījums, kad tukla tulkojuma mīkstināšana pārkāpj tulka lojalitāti – tulka neuzmanība un nevērība.

Analizējot mīkstināšanas piemērus Eiropas Padomes plenārsēžu debašu sinhronajos tulkojumos, autors secināja, ka mīkstināšana, kas pārkāpj tulka lojalitāti, nav bieža parādība sinhronajos tulkojumos, tomēr tie ir sastopami. Lielākajā daļā piemēru, kur mīkstināšana pārkāpj tulka lojalitāti, tulks ir izlaidis avota teksta autora pausto personīgo attieksmi pret

apspriežamo jautājumu, emocionālus epitetus, asus un kritiskus izteikumus un avota teksta autora mērķtiecīgi runā iekļautos detalizētus cietsirdīgu un necilvēcīgu darbību aprakstus vai tie aizstāti ar vispārīgām frāzēm. Rezultātā ir saglabāta teiktā jēga, bet runai laupīts emocionālais spēks, ko avota teksta autors vēlējies nodot klausītājiem.

Darba hipotēzē izvirzītais apgalvojums, ka *tulkojuma mīkstināšana var pārkāpt tulka lojalitāti*, ir apstiprinājusies gan izpētot zinātnisko literatūru, gan analizējot Eiropas parlamenta debašu runas. Visos mīkstināšanas gadījumos tiek samazināts avota teksta emocionālais elements, bet dažos arī izmainās avota teksta saturs, vai pat atsevišķos gadījumos mērķa teksts ir pretējs avota tekstam.

Pētījums dod ieskatu biežāk izmantotajos mīkstinājumu veidos Eiropas Padomes debašu sinhronajos tulkojumos no angļu, vācu un franču valodas uz latviešu valodu. Veiktais pētījums var tik turpmāk izmantots tālākai problēmas analīzei, kā arī topošo tulku apmācībā, lai iepazītos ar biežāk pieļautajiem tulka lojalitātes pārkāpšanas gadījumiem, kas radušies mīkstināšanas rezultātā.

TĒZES

1. Tulka profesijā pastāv vairāki ētiskie un funkcionālie principi kuru mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu tulkojumu. Pastāv dažādi uzskati par to kas skaitās “kvalitatīvs tulkojums” un tie var variēt atkarībā no mērķa situācijas kultūras. Bet vairākums atzīst ka galveno lomu tulkojumā spēlē patiesība.
2. Tulka lojalitāte ir ētiskais princips kuru 1991. gadā ieviesa Kristiāna Norda.
3. Tulka lojalitāte paredz, ka tulkam ir jābūt uzticīgam avota situācijai (tekstam) tikpat daudz kā mērķa (situācijai); tulks nedrīkst falsificēt avota teksta autora nodomus, mērķa tekstam ir jāatbilst avota tekstam, tas ir, tulkojumam ir jābūt patiesam pret oriģinālu; tulks ir atbildīgs pret visiem tulkojumā iesaistītajiem dalībniekiem: runātāju, avota teksta autoru (vai iniciatoru), klausītājiem, kā arī pats pret sevi; tulkam tulkošanas procesā ir jāņem vērā abu tulkojumā iesaistīto kultūras grupu vispārpieņemtās koncepcijas, par to kas ir tulkošana; tulks ir atbildīgs pret visiem, kuri apdzīvo šo starpkultūru telpu, tas ir, pret visiem citiem tulkiem un visu tulka profesiju kā kopumu, un ja tulks mērķa tekstā izdara izmaiņas vai labojumus, kuri nav avota tekstā, viņam tas jādara atklāti, tāpat tulkam ir jāspēj paskaidrot kāpēc viņš izlēma veikt šādas izmaiņas.
4. Mutvārdu tulkošanā lielu lomu vienmēr spēlē cilvēciskais faktors: kļūdas var pieļaut gan tulks, gan arī runātājs, kas var novest pie situācijas kad tulkam iespējams ir jālieto mīkstināšana.
5. Mīkstināšana ir vārdi vai frāzes, kuras izsaka nenoteiktību, daudznozīmību un piesardzību par pārējo informāciju teikumā, kuras lieto, lai padarītu runātāja teikto neitrālāku, izsakot tādā veidā, lai klausītāji saprastu to, ko runātājs mēģina pateikt, un sasniegtu to efektu, kuru runātājs vēlas panākt.
6. Mīkstināšana ir spēcīgs darbarīks tulka profesijā, tomēr pastāv iespēja ka to var lietot nevietā un pārkāpt tulka lojalitātes principu.
7. Tulka lojalitātes pārkāpšanas iemeslu katrā konkrētā gadījumā nevar precīzi noteikt bez padziļinātas tulkojuma ieraksta analīzes kopā ar pašu tulku. Galvenie iemesli kāpēc mīkstināšana var pārkāpt tulka lojalitāti ir kad tulks pārprot runātāja nodomu, kad tulka personiskā neobjektivitāte ietekmē tulka sniegumu un kad tulks pietiekoši neiedziļinās runātāja teiktajā.
8. Lai izvairītos no kļūdām mīkstināšanas pielietojumā, tulkam nepieciešams labi sagatavoties pirms tulkošanas, t.i. iegūt cik vien daudz iespējams informācijas par runātāju, runas tematu un tās detaļām. Tāpat tulkam ir vienmēr jāatceras ievērot

profesionālo ētiku un neļaut saviem personīgajiem uzskatiem stāvēt ceļā sava darba veikšanai.

9. Mīkstināšana ir darbarīks un, tāpat kā visiem darbarīkiem, tai ir pareizais brīdis un pareizais laiks to izmantot.
10. Tulkam vienmēr jāatceras, ka mīkstināšana kā tulkošanas stratēģija vienmēr ir pakļauta un atrodas otrajā vietā tulka lojalitātei kā morālajam un ētiskajam principam. Ja mīkstināšana kādā noteiktā gadījumā pārkāpj tulka lojalitāti, tad labāk ir to šajā gadījumā nemaz neizmantot.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Alwazna, R., Y. (2014) Ethical Aspects of Translation: Striking a Balance between Following Translation Ethics and Producing a TT for Serving a Specific Purpose. *English Linguistics Research*, 3 (1)
2. Brown, P. and Levinson, S. C. (1987) *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Coates, J. (1996) *Women Talk: Conversation Between Women Friends*. Oxford: Wiley-Blackwell.
4. Čestermens, E. (2019) *Tulkošanas mēmi. Ideju izplatīšanās tulkošanas teorijā*. Papildinātais izdevums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
5. Dukāte, A. (2009) *Translation, Manipulation and Interpreting*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
6. Frank, V. S. (1947). The Territorial Terms of the Sino-Russian Treaty of Nerchinsk, 1689. *Pacific Historical Review*, 16 (3)
7. Gile, D. (2009) *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.
8. Gribanova, T. and Gaidukova, T. (2019) Hedging in different types of discourse. *Training, Language and Culture*, 3 (2)
9. Hatim, B. (2001) *Teaching and Researching Translation*. Harlow: Pearson Education Limited.
10. Herbert, J. (1952) *The Interpreter's Handbook: How to Become a Conference Interpreter*. Geneve: Librairie de l'Université.
11. Johansen, S.H. (2020) A Contrastive Approach to the Types of Hedging Strategies Used in Norwegian and English Informal Spoken Conversations. *Contrastive Pragmatics*, 1 (2)
12. Kūlis, M. (2023) Patiesība. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/127854> [skatīts 05.04.2023.]
13. Laķis, P. (2002) *Ievads Socioloģijā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
14. Lasmane, S. Ētika (2022). Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/66472> [skatīts 24.05.2023.]
15. Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. (1992, 1995) *Ētika (jautājumi, risinājumi, atzinumi)*, 3. papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC.

16. McWhorter, J. (2020) Origin of Language: When Did It Start and How Did It Evolve? Wondriumdaily. Pieejams <https://www.wondriumdaily.com/origin-of-language-when-did-it-start-and-how-did-it-evolve/> [skatīts 2023.03.02]
17. Nolan, J. (2005) Interpretation. Techniques and Exercises. Clevedon, New York and Ontario: Multilingual Matters Ltd.
18. Nord, C. (2007) Function plus Loyalty: Ethics in Professional Translation. Génesis, 6
19. Nord, C. (1991) Scopus, Loyalty and Translational Conventions. Target, 3 (1)
20. Nord, C. (2005) Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis. Amsterdam-New-York: Editions Rodopi B.V.
21. Phelan, M. (2001) The Interpreter's Resource. Great Britain: Cromwell Press Ltd.
22. Racoma, B. (2017) 5 Interpreters Who Helped Change The World Forever. Daytranslations. Pieejams <https://www.daytranslations.com/blog/5-hero-interpreters/> [skatīts 2023.03.03]
23. Senders, J.W. and Moray, N.P. (2019) Human Error: Cause, Prediction, and Reduction. Boca Raton: CRC Press.
24. Veisbergs, A. (2016) Konferenču tulkošana. 3., papildinātais izdevums. Rīga: Zinātne.
25. Wilford, J. N. (2002) When Humans Became Human. The New York Times, 26. februāris. Pieejams <https://www.nytimes.com/2002/02/26/science/when-humans-became-human.html> [skatīts 2023.03.02]
26. Zauberga, I. (2016) Tulkošanas teorija profesionāliem tulkiem un tulkotājiem. Rīga: LU Humanitāro zinātņu fakultātes izdevums.

Tiešsaistes resursi

27. Tiešsaistes resurss 1. Ukrainas armija: Čūsķu salas aizstāvji ir dzīvi un atrodas gūstā (2022). Pieejams: <https://www.sargs.lv/lv/konfliktu-zonas/2022-02-28/ukrainas-armija-cusku-salas-aizstavji-ir-dzivi-un-atrodas-gusta> [skatīts 06.04.2023.]
28. Tiešsaistes resurss 2. Kvalitāte. Pieejams: <https://tezaurs.lv/kvalit%C4%81te> [skatīts 06.04.2023.]
29. Tiešsaistes resurss 3. Profesionālā ētika. Pieejams: <https://tezaurs.lv/mwe:86231> [skatīts 24.05.2023.]
30. Tiešsaistes resurss 4. Lojalitāte. Pieejams: <https://tezaurs.lv/lojalit%C4%81te> [skatīts 04.04.2023.]
31. Tiešsaistes resurss 5. Iemesls. Pieejams: <https://tezaurs.lv/iemesls> [skatīts 05.04.2023.]

32. Tiešsaistes resurss 6. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-07-ITM-011_EN.html [skatīts 11.05.2023.]
33. Tiešsaistes resurss 7. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-07-ITM-011_LV.html [skatīts 11.05.2023.]
34. Tiešsaistes resurss 8. Pieejams: https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/situation-of-roma-people-in-europe-debate_20100907-0900-PLenary-8 [skatīts 11.05.2023.]
35. Tiešsaistes resurss 9. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-07-ITM-016_EN.html [skatīts 14.05.2023.]
36. Tiešsaistes resurss 10. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-07-ITM-016_LV.html [skatīts 14.05.2023.]
37. Tiešsaistes resurss 11. Pieejams: https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/freedom-of-expression-and-press-freedom-in-european-union-debate_20100907-0900-PLenary-13 [skatīts 14.05.2023.]
38. Tiešsaistes resurss 12. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2012-01-18-ITM-021_EN.html [skatīts 14.05.2023.]
39. Tiešsaistes resurss 13. Pieejams: https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/recent-political-developments-in-hungary-debate_20120118-0900-PLenary-18 [skatīts 14.05.2023.]
40. Tiešsaistes resurss 14. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-02-08-ITM-013_EN.html [skatīts 15.05.2023.]
41. Tiešsaistes resurss 15. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-02-08-ITM-013_LV.html [skatīts 15.05.2023.]
42. Tiešsaistes resurss 16. Pieejams: https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/one-minute-speeches-on-matters-of-political-importance_20100208-0900-PLenary-7 [skatīts 15.05.2023.]
43. Tiešsaistes resurss 17. Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-02-08-ITM-016_EN.html [skatīts 17.05.2023.]

44. Tiešsaistes resurss 18. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-02-08-ITM-016_LV.html [skatīts 17.05.2023.]
45. Tiešsaistes resurss 19. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/equality-between-women-and-men-in-european-union-2009-debate_20100208-0900-PLenary-10 [skatīts 17.05.2023.]
46. Tiešsaistes resurss 20. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-07-07-ITM-018_EN.html [skatīts 17.05.2023.]
47. Tiešsaistes resurss 21. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/hiv-in-view-of-xviii-international-aids-conference-vienna-july-18-23-2010-debate_20100707-0900-PLenary-16 [skatīts 17.05.2023.]
48. Tiešsaistes resurss 22. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-22-ITM-009_LV.html [skatīts 18.05.2023.]
49. Tiešsaistes resurss 23. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-22-ITM-009_FR.html [skatīts 18.05.2023.]
50. Tiešsaistes resurss 24. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/failures-in-protection-of-human-rights-and-justice-in-democratic-republic-of-congo-debate_20100922-0900-PLenary-8 [skatīts 18.05.2023.]
51. Tiešsaistes resurss 25. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-01-18-ITM-012_FR.html [skatīts 20.05.2023.]
52. Tiešsaistes resurss 26. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-01-18-ITM-012_LV.html [skatīts 20.05.2023.]
53. Tiešsaistes resurss 27. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/one-minute-speeches-on-matters-of-political-importance_20100118-0900-PLenary-10 [skatīts 20.05.2023.]

54. Tiešsaistes resurss 28. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-01-18-ITM-012_EN.html [skatīts 20.05.2023.]
55. Tiešsaistes resurss 29. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-01-20-ITM-007_EN.html [skatīts 21.05.2023.]
56. Tiešsaistes resurss 30. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/explanations-of-vote_20100120-0900-PLenary-7 [skatīts 21.05.2023.]
57. Tiešsaistes resurss 31. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-05-06-ITM-008_EN.html [skatīts 21.05.2023.]
58. Tiešsaistes resurss 32. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-05-06-ITM-008_LV.html [skatīts 21.05.2023.]
59. Tiešsaistes resurss 33. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/explanations-of-vote_20100506-0900-PLenary-8 [skatīts 21.05.2013.]
60. Tiešsaistes resurss 34. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-05-20-ITM-003_FR.html [skatīts 21.05.2023.]
61. Tiešsaistes resurss 35. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-05-20-ITM-003_LV.html [skatīts 21.05.2023.]
62. Tiešsaistes resurss 36. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/union-for-mediterranean-debate_20100520-0900-PLenary-3 [skatīts 21.05.2023.]
63. Tiešsaistes resurss 37. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-06-ITM-019_EN.html [skatīts 22.04.2023.]
64. Tiešsaistes resurss 38. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-09-06-ITM-019_LV.html [skatīts 22.04.2023.]

65. Tiešsaistes resurss 39. Pieejams:
https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/one-minute-speeches-on-matters-of-political-importance_20100906-0900-PLenary-12 [skatīts 22.04.2023.]
66. Tiešsaistes resurss 40. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-02-08-ITM-013_LV.html [skatīts 15.05.2023.]
67. Tiešsaistes resurss 41. Pieejams:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2010-02-08-ITM-013_EN.html [skatīts 15.05.2023.]

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs „Mīkstināšana kā tulka lojalitātes pārkāpšana” (Nosaukums angļu valodā) izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Raimonds Iesalnieks _____ 02. 06. 2023.

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr. paed. Ilze Norvele _____ 02. 06. 2023.

Recenzents: _____

Studiju metodiķe: Ērika Krautmane _____ 02. 06. 2023.

Darbs iesniegts Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļā

Darbu pieņēma: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2023. gada..... jūnijā, prot. Nr., vērtējums

Komisijas sekretāre: _____